

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально – науковий інститут економіки
Фінансово-економічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і аудиту
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра

студента Правдіна Володимира Ігоровича
(ПІБ)

академічної групи 291-18-1
(шифр)

спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
(офіційна назва)

на тему: «Ознаки «нової Холодної війни» у практиках міжнародної взаємодії
другого десятиліття ХХІ ст.»
(назва за наказом ректора)

	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
Керівник роботи	Пашков В.О.		

Рецензент			

Нормоконтроль	Пашкевич М.С.		

Дніпро
2022

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри

міжнародних

відносин і аудиту

Пашкевич М.С.

_____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

«__» _____ року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

ступеню роботи ступеню бакалавра

Студенту Правдіну В.І. академічної групи 291-18-1

(прізвище та ініціали)

(шифр)

спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(офіційна назва)

на тему:

«Ознаки «нової Холодної війни» у практиках міжнародної взаємодії

другого десятиліття ХХІ ст.»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 254-с від

12 травня 2022 р.

Розділ	Зміст	Термін
1	«ХОЛОДНА ВІЙНА» МІЖ СССР ТА США: ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМНОГО ПРОТИСТОЯННЯ	20.04.22- 05.05.22
2	СУЧАСНІ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ Й ОЗНАКИ НОВОЇ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»	06.05.22- 22.05.22
3	КОНФЛІКТНІ ВІДНОСИНИ РФ ТА ЗАХОДУ	23.05.22- 06.06.22

Завдання видано

_____

(підпис керівника)

Пашкевич М.С.

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 20.04.2022 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 09.06.2022 р.

Прийнято до виконання

_____

(підпис)

Правдін В.І.

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 77 с., 0 рис., 1 табл., 61 літер., 1 додаток.

Предметом роботи є ознаки, характерні протистоянню колективного Заходу на чолі зі США проти Росії і Китаю проти США.

Метою роботи є визначення та аналіз ознак і практик, які характерні сучасним геополітичним протистоянням, які претендують на визначення нових «холодних війн». Порівняння визначених ознак з характеристиками «Холодної війни» другої половини ХХ ст. дасть змогу нам відповісти на ключові питання – 1) чи можна говорити, що це холодне протистояння, а не просто складні взаємини, які ніяк не пов'язані з терміном «холодна війна» і 2) якщо це нові «холодні війни», чим вони характерні у ХХІ ст.

Методологічною основою дослідження стали історичний та компаративний методи. Застосування системному методу дозволило розглянути практики «холодної війни» як цілісне явище, яке має власну динаміку, предмет, інтереси сторін, інструменти боротьби. Широке використання знайшли методи загальнонаукового пошуку – аналіз, синтез, індукція, спостереження.

Новизна цієї роботи ґрунтується на тому, що було визначено існування такого феномену як «холодна війна», і те що це не просто період в історії людства, це ще і термін, яким можна характеризувати певне протистояння, конфлікт держав, якраз таки завдяки використанню тих ознак, практик, які ми виявили в сучасних практиках міжнародних відносин.

Результати дослідження можуть бути застосовані як в науковій сфері – для подальшого вивчення і розвідок з цієї проблематики, так і в освітньому процесі – при розробці спецкурсів, присвячених сучасним міжнародним відносинам і міжнародним конфліктам.

Перелік ключових слів: ХОЛОДНА ВІЙНА, ХОЛОДНА ВІЙНА 2, НОВА ХОЛОДНА ВІЙНА, РОСІЯ ТА ЗАХІД, КИТАЙ ТА США, РОСІЯ ТА США, МІЖНАРОДНА АРЕНА.

RESUME

The graduation research of the fourth-year student Volodymyr Pravdin (NTU DP, Faculty of Finance and Economics, Department of International Relations and Audit). This work deals with the exploring the features and practices of «the Cold War» of 1946-1991 and their place in the 21st century.

The work is interesting for students, historians, politicians. In addition, these results are applicable for further analysis of this topic and can serve as a basis for researching «Cold War» not only as a historical period, but also as an instrument of the foreign policy of the superpowers.

Bibliogr. 61. Tables 1. Ill. 0.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. «ХОЛОДНА ВІЙНА» МІЖ СССР ТА США: ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМНОГО ПРОТИСТОЯННЯ.....	9
1.1. «Холодна війна» як новий вид геополітичного протистояння.....	9
1.2. Ознаки «холодної війни» США та СССР.....	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ Й ОЗНАКИ НОВОЇ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ».....	26
2.1. Формування протиріч між Китаєм та США.....	26
2.2. Ознаки «Холодної війни» у сучасному протистоянні США та КНР.....	36
РОЗДІЛ 3. КОНФЛІКТНІ ВІДНОСИНИ РФ ТА ЗАХОДУ.....	46
3.1. Причини та динаміка геополітичного протистояння Росії та Заходу.....	46
3.2. Визначення ознак Холодної війни у конфронтації Росії та Заходу.....	55
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
ДОДАТОК А.....	76

ВСТУП

У науковому дискурсі та політичній публіцистиці вважається, що термін «Холодна війна» характеризує протистояння СРСР та США у другій половині ХХ ст., яке завершилось у 1991 р. Але в сучасних геополітичних реаліях можна говорити, що «Холодна війна» – це ще й термін, завдяки якому можна охарактеризувати взаємини між країнами. Незважаючи на те, що Холодна війна закінчилася понад 30 років тому, деякі її ознаки досі актуальні для зовнішньополітичної практики, інші риси трансформувались, зберігши зміст. Враховуючи це, сьогодні у світовій політиці все частіше, можна говорити про нові практики «Холодної війни».

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб позначити та виявити ознаки так званих «нових холодних війн 21 століття», які відбуваються зараз. Мова йде про геополітичне протистояння Китаю та США, а також протистояння колективного Заходу на чолі зі США проти Російської Федерації, позначити їх загальні та різні ознаки і також порівняти з першою Холодною війною. Головним для нас є відповідь на питання – наскільки коректно говорити про ці сучасні протистояння як нові «холодні війни».

На даний момент ця тематика є недостатньо дослідженою в Україні. Якщо ознаки Холодної війни 1946-1991 рр. були виділені та вивчені вже багатьма вченими, то ознаки «нової холодної війни», про яку ми чуємо постійно, практично нічого не відомо. Фактично у наукових роботах, де ця тема піднімається, вивчається інформація без виділення загальних ознак, виділяють лише відрізки історії, які порівнюють з поточними подіями, говорячи про «другу Фултонську промову», або про «Другу Кубинську кризу» і провівши аналогію зі схожими подіями стверджують, що ці взаємини можна так характеризувати. Схожі аргументи звучать у чисельних матеріалах ЗМІ та коментарях експертів, де за співвідношеннями деяких подій використовують такий голосний термін «Нова Холодна війна». Але всім їм бракує концептуального обґрунтування.

Ця робота на основі наростаючої напруги між країнами намагається виділити та підкреслити ознаки, характерні протистоянню тих чи інших країн, заодно співвідносячи з ознаками, які відповідають Холодній війні між США і СРСР, щоб можна було говорити та охарактеризувати дане протистояння терміном «холодна війна».

Об'єктом нашого дослідження є наростаючі конфронтаційні практики у відносинах між США і КНР та Заходом та РФ. Предметом роботи є ознаки, характерні протистоянню колективного Заходу на чолі зі США проти Росії і Китаю проти США.

Метою роботи є визначення та аналіз ознак і практик, які характерні сучасним геополітичним протистоянням, які претендують на визначення нових «холодних війн». Порівняння визначених ознак з характеристиками Холодної війни другої половини ХХ ст. дасть змогу нам відповісти на ключові питання – 1) чи можна говорити, що це холодне протистояння, а не просто складні взаємини, які ніяк не пов'язані з терміном «холодна війна» і 2) якщо це «холодні війни», чим вони характерні у ХХІ ст.

До завдань, вирішення яких веде до реалізації мети, ми відносимо:

- проаналізувати характерні ознаки Холодної війни між США і СРСР;
- розглянути та проаналізувати динаміку та протиріччя американсько-китайських відносин у першій чверті ХХІ ст.;
- визначити ознаки практик «холодної війни» у протистоянні США та КНР на сучасному етапі;
- визначити джерела, інтереси та причини наростання конфронтації у відносинах Заходу та РФ;
- виділити ознаки нової «холодної війни» у відносинах Заходу та РФ.

У роботі було використано велику кількість різних джерел, як наукових, так і публіцистичних. Останні, враховуючи слабку розробку теми у науковій літературі, допомагають отримати інформацію про поточний стан взаємин країн. У першому розділі, де іде аналіз Холодної війни 1946-1991, було використано багато наукових робіт, які дуже конкретно описували протистояння США та

СРСР, де одним з головних джерел стала монографія В. Манжолі «Міжнародні відносини та світова політика», у якій дуже чітко розписано цей період з усіма подробицями, також були використані німецькі джерела для опису подій у повоєнній Німеччині.

У другому розділі, було проаналізовано багато наукових робіт щодо відносин Китаю та США, завдяки чому було виділено ті самі протиріччя. Щодо третього розділу, то тут вже аналізувалися як і роботи які були присвячені відносинам РФ та США, та ті наукові роботи, які вже напряду говорили про «Холодну війну 2» саме між Росією та з колективним Заходом, або окремо Росії тільки з США.

Методи дослідження роботи зумовлені вибором об'єкту і предмету дослідження, метою і поставленими у вступі завданнями. Методологічною основою дослідження стали історичний та компаративний методи. Перший дозволив хронологічно реконструювати процес наростання суперечностей між США і КНР, РФ і Заходом, основні етапи конфронтації, а використання компаративного методу дозволило зробити висновки про закономірності та джерела «холодних війн». Завдяки системному методу вдалося розглянути практики «холодної війни» як цілісне явище, яке має власну динаміку, предмет, інтереси сторін та інструменти боротьби. Широке використання у роботі знайшли методи загальнонаукового пошуку – аналіз, синтез, індукція, спостереження.

Структура дослідження обумовлена завданнями та предметом дослідження. Бакалаврська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок та 8 сторінок списку використаних джерел (61 посилань).

РОЗДІЛ 1. «ХОЛОДНА ВІЙНА» МІЖ СССР ТА США: ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

1.1. «Холодна війна» як новий вид геополітичного протистояння

Після закінчення Другої світової війни виник період політичної та ідеологічної напруженості та конфронтації між двома групами держав, які мали різні ідеологічні та політичні системи. В одній групі були СРСР та його союзники (східний блок). Інша група включала США та їхніх союзників (західний блок). Цей період (1946-1991) напруженості та конфронтації у відносинах країн був названий терміном «Холодна війна». Холодною її назвали через те, що не було відкритого військового протистояння. Ще до закінчення Другої світової війни союзники СРСР у цій війні розуміли, що у країн-переможців з'явиться можливість поділити світ на сфери впливу. Звичайно, перемога Радянського Союзу над нацистською Німеччиною, викликала зростання популярності ідеології комунізму, який, безпосередньо, почав поширюватися в Європі, Латинській Америці та Азії. Реакція на ці події з боку США не змусили на себе чекати, що призвело до розробки доктрин зі стримування розширення впливу СРСР у світі (план Маршалла, доктрина Трумена). Багато країн було втягнуто у цей масштабний конфлікт, який тривав понад 45 років.

Причинами початку Холодної війни були такі:

- ідеологічне, політичне та економічне протистояння капіталізму та соціалізму;
- поява двох наддержав;
- активізація національно-визвольного та революційного руху у світі;
- настання атомної ери та гонка озброєнь.

Розглянемо головні причини початку холодної війни. Більшість експертів сходяться на думці, що саме відмінність систем є головною причиною протистояння. У Фултонській промові В. Черчіль обґрунтував та аргументував початок протистояння Заходу проти Радянського Союзу.

Фултонська промова (1946), яку вимовив Вінстон Черчіль в Фултоні, штат Міссурі, США. В якій говорилося про початок протистояння СРСР та західного світу на чолі з США. В. Черчіль розумів, що до Другої світової війни, Велика Британія була головною європейською державою. Він також розумів, що країни Західної Європи, які опинилися у дуже скрутних умовах, будуть знаходитися під сильним комуністичним впливом і не зможуть протистояти експансії СРСР. З чого можна зробити висновок, що тільки США зможуть зупинити Радянський Союз, тому що вони менш за всіх, постраждали від війни і володіли ядерною зброєю. Ця промова була поштовхом до початку дій проти СРСР, які потім отримали назву «Холодна війна». Основними тезами цієї промови стали:

1. СРСР неправомірно поставив під свій контроль значну частину Східної та Центральної Європи, позбавивши жителів багатьох країн «свобод», властивих громадянам демократичних країн;

2. Геополітична експансія Радянського Союзу, якщо її не зупинити, продовжуватиметься нескінченно;

3. СРСР поважає і розуміє лише військову силу;

4. У всіх країнах, крім Великої Британії та США, створені могутні комуністичні партії, які є «п'ятою колоною» та готові до того, щоб перетворитися на інструмент тиранії [61].

Справді, більшість претензій мали під собою ґрунт, оскільки були випадки, коли радянське керівництво нав'язувало країнам Східної Європи прокомуністичні уряди, створивши цим «соцтабір». Звичайно, йдеться про розширення свого впливу, щоб згодом стати домінуючою державою, через яку всі країни вирішуватимуть питання.

Хотілося б відзначити ситуацію в Ірані. На території цієї держави з 1941 р. знаходилися війська Британії та СРСР, але в 1946 р. англійці покинули територію Ірану, тоді як війська СРСР вважали за краще залишитися. Дана ситуація лише довела те, що радянський уряд має плани експансії, які він хотів би втілити, щоб розширити свій вплив.

Схожим прикладом є ситуація з Туреччиною, що сталася 1945 р., коли уряд СРСР заявив про територіальні претензії до Туреччини. Ця ініціатива, на думку експертів, могла дозволити СРСР отримати повний контроль над протоками, що ведуть із Чорного у Середземне море. Звісно, Велика Британія виступила проти реалізації цієї ініціативи. Після певного обурення та тиску з боку країн Заходу СРСР вирішив припинити активність на турецькому напрямку.

Ще одна з важливих подій, яка сталася до виступу Черчилля у Фултоні, стала відправка заступником американського посла в СРСР Дж. Кеннаном «довгої телеграми» до Вашингтону [47]. У документі дипломат звинуватив уряд СРСР в експансіонізмі і пропонував почати політику «стримування» щодо амбіцій Москви. Пропозиція Кеннана передбачала методи безпосереднього стримування СРСР у розширенні свого впливу у різних сферах: військовій, економічній, ідеологічній тощо. Саме ця ініціатива у майбутньому стане однією з характеристик «Холодної війни» і матиме практичне застосування.

У свою чергу у СРСР була недовіра до своїх союзників у Другій Світовій війні, тому що ще в період війни було достатньо приводів, щоб бути невпевненими у них. Починаю від операції «Немислиме», план якої перехопила радянська розвідка, і який передбачав, два плани (один із них наступальний і потім оборонний), метою якої було вигнання військами англійців та американців Червоної Армії зі Східної Європи, на випадок воєнного конфлікту з СРСР. Ця операція була розроблена, до того, як комуністи прийшли до влади в країнах Східної Європи, що однозначно дало привід для того, щоб стверджувати, що претензії Черчилля в його промові, це лише маніпуляції, спрямовані на те, щоб відвести всю увагу на СРСР, зробивши в очах міжнародного загалу загрозу, яку треба усунути.

З важливих причин початку конфлікту хотілося б відзначити і той факт, що були неодноразові ситуації, коли нацистських злочинців або тих, хто активно співпрацював з режимом А. Гітлера, укривали на території США та Канади. СРСР вимагав видати їх для судових процесів, але безрезультатно. Йдеться, безпосередньо, про військових стратегів і учених, які перебували в окупованих

зонах Червоною армією. Американська влада і адміністрація на західних територіях Німеччини неохоче йшла на видачу німецьких діячів, попри докази їх участі у злочинах. У більшості випадків американці прикривали їх. Ще однією причиною такого неохочого бажання з боку США було те, що американський уряд планував використовувати німецьких учених, підприємців у своїх цілях. Для прикладу, після окупації Німеччини США провела операцію «Скріпка», яка передбачала запрошення відомих німецьких вчених у галузі математики, фізики, біології на переїзд до США, де їм створювались комфортні умови для роботи. Пізніше їх праця лише зміцнила потенціал ВПК США. Зворотною стороною ситуацію стала посилення недовіри між США і СРСР.

Радянський уряд сприймав сукупність таких дій західних країн як початок нової хвилі протистояння у Європі.

«Холодна війна» як геополітичне протистояння двох наддержав і соціально-економічних систем пройшло ряд етапів, зміни яких диктувала загальний стан міжнародних відносин і атмосфери у світі. Розглянемо основні етапи «Холодної війни».

На першому етапі (1946-1953) спостерігалось загострення, нагнітання обстановки між колишніми союзниками. Фултонська промова В. Черчіля (березень 1946), промова Й. Сталіна у лютому 1946, відмова СРСР від виведення військ з Ірану були точками початку геополітичного протистояння. Американські доктрина Г. Трумена (1947) і план Маршалла (1947) з економічної допомоги країнам Європи та оточення кордонів СРСР та її сателітів мережею військових баз лише підтвердили те, що протистояння набирає обертів.

Цей період розцінювався обома сторонами як стратегічна підготовка до повномасштабних військових дій, питання було лише тому, скільки триватиме ця підготовка. Головною перевагою США була наявність ядерної зброї. Але вже в 1949 р. СРСР вперше випробував ядерну бомбу [35]. Гонка озброєнь лише почала набирати обертів. Симптоматично, що протиріччя почали швидко наростати у зонах зіткнення двох блоків, які формувались. Так під час громадянської війни у Греції (1946-1949) грецька урядова армія отримала значну

підтримку від Великої Британії та США, а демократична армія Греції (ДАГ) отримувала підтримку від СРСР, Югославії, Албанії та Болгарії [20, с. 50]. Звісно ж британці та американці здійснили інтервенцію для того, щоб не допустити прихід до влади комуністичного уряду. Варто згадати і про такий значний конфлікт інтересів двох держав як Берлінська криза, що сталася у 1948 р. Через те, що після закінчення Другої Світової війни, Німеччина була поділена між СРСР та союзниками, радянський уряд мав намір поширити комунізм, створюючи чергову зону впливу. Це природно викликало обурення у країн Заходу, але головне протистояння в даному регіоні було ще попереду. Так в 1948 р. почалася блокада Берліна, викликана грошовою реформою, що проводиться в західній частині Німеччини, що викликало обурення з боку СРСР, так як реформа могла привести до створення західнонімецької держави. США та Британія хотіли провести грошову реформу також в Західному Берліні, але СРСР виступили проти. Всі ці події призвели до Берлінської кризи, коли було введено блокаду Берліна: спочатку було перекрито залізничне сполучення, а потім була запроваджено і тотальна блокада, яка тривала рік. Також цими діями СРСР намагалося витіснити американців з міста, але блокада цьому не допомогла, і США налаштували постачання міста по повітрю.

Розпочалася активна пропаганда з обох сторін, кожна з сторін почала просувати власні інтереси в Німеччині, не будучи схильною до поступок. Як результат, вже у 1949 р. західні країни сприяли створенню Західної Німеччини (ФРН), а трохи пізніше при підтримці СРСР була проголошена східнонімецька держава (НДР) [9].

Війна в Кореї, яка розпочалася у 1950 р., де безпосередньо зіткнулися Північна та Південна Корея. Після Другої Світової Війни, Корея була поділена за 38 паралеллю, на Північну частину, з комуністичним режимом, та на Південну, де сформувався проамериканський режим. На початковому етапі обидві частини Кореї виступали на підтримку ідеї об'єднання країни, але кожна зі сторін бачила це об'єднання у формі поглинання. Тому СРСР дозволив Пхеньяну почати наступ на південь. Маючи військову підтримку СРСР, війська

Північної Кореї захоплювали місто за містом. ООН вирішив діяти та сформував рятувальну експедицію на чолі з США та ще 15 країн. Вони швидко витіснили війська Північної Кореї та почали наступ вже на територію Північної Кореї. Китай не міг це проігнорувати і також прийняв участь у цьому протистоянні, комуністи відтіснили західні війська до тих кордонів, з яких все почалося.

У 1949 р. було створено військово-політичний блок НАТО, створений для того, щоб захистити Західну Європу від радянської загрози. Створення НАТО засвідчило, що західні країни усвідомлюють загрозу для себе з боку комуністичного блоку.

Другий етап (1953-1962) відзначився максимальним наростанням протиріч і конфліктів. У відповідь до створення США та країн Заходу блоку НАТО, у 1955 р. СРСР та країни народної демократії створили військово-політичний союз – Організацію Варшавського договору.

У 1956 році на Близькому Сході, відбулася Суецька криза, яка була викликана націоналізацією Суецького каналу Єгиптом, і бажанням Британії та Франції повернути контроль над каналом. На стороні противників Єгипту також виступив Ізраїль, який був стурбований зближенням Єгипту з країнами Варшавського договору, від яких Каїр почав отримувати нову зброю. Водночас, у період з 1946 по 1956 рік, американська допомога Ізраїлю становила 596,2 мільйона доларів, яка відіграла важливу роль у підготовці агресії проти Єгипту.

Не зважаючи на це, з початком воєнних дій Великої Британії, Ізраїлю, Франції, ці дії були розкритиковані з боку міжнародного співтовариства. США, вимагали від своїх союзників припинити агресію, і в випадку відмови погрожували санкціями, одночасно з цим СРСР також погрожували цим країнам, вимагаючи припинити військові дії та вивести війська всіх трьох держав з території Єгипту. За для вирішення таких питань були створені миротворчі сили ООН. Врегулювання конфлікту у зоні Суецького каналу стало першою миротворчою операцією ООН [2].

Але в 1956 р. відбулась подія, яка завдала удару по репутації СРСР. Повстання у Будапешті проти комуністичного режиму і його придушення радянськими танками закріпило негативне ставлення західних країн та їх союзників до СРСР як ворога свободи та демократії. Придушення протестів також відбулося у Польщі (1956) Східній Німеччині (1953).

Наступні дві кризи могли призвести до ядерної війни. Перша криза виникла у Берліні. Відсутність чітких кордонів між ФРН і НДР призводила до того, що у місті часто відбувалися локальні конфлікти, і в цей же час відбувалася масова міграція зі східної частини Берліна в західну. До того як була зведена Берлінська стіна, у ФРН втекло від 3 до 3,5 млн. чол. [32]. Для того, щоб припинити цей потік втікачів влада СРСР та НДР прийняла рішення про зведення Берлінського муру у серпні 1961 р. Ідеологічно будівництво було обґрунтовано необхідністю захисту східних німців від ворожої пропаганди Заходу.

Такий крок став неочікуваним для країн Заходу. Командуючий військами США в Західному Берліні Л. Клей вирішив відправити до загороджень танки, щоб прорвати цю стіну, але з іншої сторони їх вже очікували радянські танки, декілька днів ці танки стояли один навпроти одного на відстані 100 м. Світові лідери не були до цього готові, і знайшли компроміс, за яким СРСР дозволив США зберігати свій гарнізон у Західному Берліні, у той час США не буде заважати будівництву Берлінської стіни. Стіна стала символом «Холодної війни» і зникла майже синхронно з її припиненням. Після її побудови спроби втечі з НДР на захід не припинилися: приблизно 5 тис. чол. втекло і до 140 чол. загинуло під час втечі через Берлінську стіну [20, с. 95-101].

Найпотужнішим моментом протистояння під час «Холодної війни» стала Карибська криза 1962 р. Її передумовою стало розміщення поблизу турецького міста Ізмір американських крилатих ракет з ядерною зброєю, націлених на південні регіони СРСР (Туреччина вступила до НАТО у 1952 р.). Після того, як уряд США відмовився прибрати свою зброю з території Туреччини, СРСР вирішив відповісти, розмістивши таємно ядерні ракети на території Куби.

Слід відзначити, що ще у 1959 р. на Кубі відбулась революція і до влади прийшов Ф. Кастро. Нова кубинська влада у межах будівництва на острові соціалізму націоналізувала американські підприємства та майно, що призвело до прямого конфлікту зі США. Результатом став розрив дипломатичних відносин Сполучених Штатів Америки з Кубою у 1961 р. Паралельно Гавана вибудовувала відносини з Москвою. Так Кастро просив уряд СРСР посилити військову присутність для того, щоб отримати більш міцніший захист від можливих атак з боку США (американці неодноразово намагались вбити Кастро). У 1962 р. СРСР здійснив операцію «Анадир» і таємно розмістив на ракети з ядерними боеголовками на Кубі.

Американська розвідка майже відразу виявила ядерну зброю на Кубі, що потребувало негайної реакції Вашингтону. На президента США Кеннеді чинився значний тиск з боку військових щодо початку вторгнення на Кубу, але президент США не наважився на таке рішення, зважаючи на ризики. Тому було вирішено ввести морську блокаду (треба зауважити, що згідно з міжнародним правом, ця дія відноситься до безпосередніх актів війни). Піковою ситуацією сталося 27 жовтня 1962 р., коли над Кубою було збито американський розвідувальний літак. У цей день також відбулося зіткнення радянського підводного човна з американським ВМС, більшість експертів були схильні до того, що саме ця подія могла призвести до безпосереднього початку ядерної війни, але на щастя для обох країн, конфлікту вдалося уникнути.

Вночі з 27 на 28 жовтня відбулася зустріч Кеннеді з радянським послом А. Добриніним, де йшлося про план врегулювання ситуації, що складався з двох частин: офіційної та конфіденційної. В офіційній частині йшлося про те, щоб СРСР прибрав свої ракети з Куби, у той же час США гарантує не здійснювати напад на територію Куби, і в конфіденціальній частині було вказано, що США прибирає свої ракети з території Туреччини, відповідно до процедури НАТО. 135 Усвідомлення реальності ядерної війни змусило наддержави відступити та піти на взаємні поступки [20, с. 134].

Наступний етап Холодної війни (1962-1979) відзначився тривалим періодом розрядки міжнародної ситуації. До того, як почався період розрядку, відбулося ще кілька значимих подій.

Ситуація у В'єтнамі означала початок нового протистояння в Азії. Так влада Північного В'єтнаму отримувала фінансову та технічну підтримку з боку СРСР, мала амбіції з захоплення південної частини країни. На півдні у свою чергу політичний режим спирався на активну підтримку США. Після 1965 р. ситуація загострилася. Сполучені Штати остерігались можливості того, що Північний В'єтнам захопить південну частину. У такому випадку у регіоні міг спрацювати «ефект доміно», коли після цього комуністичні режими могли встановитись у сусідніх Камбоджі, Лаосі та Таїланді. Тому у 1965 р. у превентивних цілях США ввели війська на територію південного В'єтнаму, що призвело до початку збройного протистояння. У 1973 р. США змушені були вивести війська з країни, а вся територія В'єтнаму опинилась під контролем прокомуністичного режиму [20; с. 542-548].

Також варто відзначити, що протистояння США та СРСР почали перетворюватися в проксі війни – громадянська війна в Анголі (1975-2002), де кубинці, яких підтримували СРСР воювали проти південних африканців, яких підтримували США. Конфлікт між Сомалі та Ефіопією, де СРСР та США змінили сторони підтримки через зміни режимів та інші конфлікти.

Попри зменшення кількості конфліктів у цей період продовжились гонка озброєнь та космічних програм СРСР і США. На цьому етапі дві наддержави співпрацювали у науково-технічній сфері, відображенням чого стала радянсько-американська програма "Союз-Аполлон". Підписання «Гельсінських угод» у 1975 р. також закріпило співпрацю між країнами [16].

Етап розрядки завершився у 1979 р. введенням радянських військ до Афганістану, що активізувало протистояння наддержав. Чимало експертів і дослідників називають цей період «Повторним загостренням».

Адміністрація президента Р. Рейгана в США (1980-1988) у відповідь зайняла жорстку та агресивну позицію щодо дій СРСР. Можна згадати фразу Рейгана: «СРСР – це імперія зла».

Поява в СРСР ракетних комплексів «Піонер» викликала бурхливе обговорення та невдоволення, оскільки організація НАТО вважала, що ця зброя порушує баланс сил у Європі. Це призвело до того, що був розроблений проект про розміщення американських ракет середньої дальності в деяких країнах Європи. Продовженням цього протистояння стало введення радянських військ до Афганістану, що було зустрінуте обуренням у міжнародному співтоваристві. Наслідком чого стало те, що СРСР опинився в міжнародній ізоляції.

Завершальний етап припав на 1987-1991 роки. Комуністичні режими падали один за одним, блок ОВД де-факто перестав існувати. Все сталося через те, що Горбачову не вдалося оживити економіку СРСР, перетворивши складну ситуацію на катастрофічну, чим і скористалися країни колишнього «соціального блоку». У результаті 9 листопада 1989 року було зруйновано Берлінську стіну. Цю подію вважають закінченням Холодної війни.

У 1991 р. СРСР внаслідок політичних протиріч всередині партійної номенклатури та економічних проблем розпався. Ще до цього (1988-1990) хвиля «оксамитових» революцій знищила комуністичні режими у країнах Східної Європи, які без економічної підтримки СРСР не змогли протистояти масовим протестам, втраті суспільної підтримки. Таким чином Холодна війна, яка тривала понад 4 десятиріччя, завершилась розпадом СРСР і перемогою США, що ознаменувало перехід до однополярного світу [4, с. 172].

1.2. Ознаки «Холодної війни» США та СРСР

Холодна війна – це період історії, пов'язаний із протистоянням двох наддержав за світове панування. Конфлікт бере початок після Другої Світової війни і майже до кінця XX ст. США та СРСР ведуть ідеологічну боротьбу, намагаючись випередити один одного у політичній, військовій та економічній сферах. Яка б значима подія не відбувалася тоді у світі, ці держави завжди брали у ньому участь. Головною метою даного холодного протистояння було ослаблення противника, це «ослаблення» можна було отримати, використавши певні методи. Для того, щоб діяти потрібен був набір засобів та інструментів як силових, так і пропагандистських. Перемога була за тим, наскільки вдало було реалізовано ці методи.

Проаналізувавши події Холодної війни, можна визначити методи, і водночас ознаки, які характеризують її. Почнемо з розгляду методів та охарактеризуємо їх.

Ведення психологічної війни. Цей спосіб включає у собі пропаганду своєї ідеології (поглядів, концепцій, ідей), подаючи її у кращому вигляді, у цей час дискредитуючи ідеологію противника. Цей метод спостерігається безпосередньо з обох сторін протистояння. Радіус поширення пропаганди демонструє могутність та сфери впливу. Йдеться про те, що пропаганда поширюється не лише у країнах, які є прямими супротивниками (США та СРСР), а й у їх сателітах. Чим більше таких країн, тим більшим є зона впливу супротивника. Наприклад, в Афганістані через пропаганду та ЗМІ громадськість західних країн почала бачити в моджахедах борців за справедливість, за свободу, при цьому не помічаючи релігійного фанатизму та середньовічних традицій, які ті просували. В одній з європейських газету середині 1980-х рр. вийшло інтерв'ю у людини, яка воювала проти СРСР. Стаття отримала назву «Антирадянський воїн спрямовує свою армію на дорогу до миру», яким виявився Усама бен Ладен. Через два десятиріччя він стане для Заходу світовим терористом №1 [53]. У часи Холодної війни пропаганда активно велась як СРСР, так і США. Так радянська

преса постійно звинувачували Пакистан та США у всіх бідах афганського народу незважаючи на те, що конфлікт був за своєю суттю громадянською війною, ускладненою зовнішнім (радянським) втручанням.

Перемога в психологічній війні має колосальний вплив на сам хід «Холодної війни», оскільки чим більше людей вірять в ідеологію однієї наддержави, тим менше вірять в ідеологію іншої сторони. Як то говорять: «За ким іде більшість, за тим і правда» – тут це має такий же сенс [14, с. 120-128].

Підтримка антиурядових сил у країнах третього світу. Уряд СРСР, як і уряд США, намагалися підтримувати всі вигідні їм антиурядові організації в різних державах, прагнучи розмістити в цих державах ту владу, яка для них була б зручною та вигідною. Успішна реалізація даних операцій, могла б дозволити розширити свій вплив, і також дозволило б реалізувати свої майбутні плани, при цьому зменшивши коефіцієнт невизначеності, що призведе до того, що у побудові стратегії зовнішньої політики можна буде виключити можливі, непередбачені ситуації з боку цих держав.

Військові інтервенції. З 1946 по 1991 р. постійно фіксувались спроби того, як обидві наддержави прагнули встановлення та активної підтримки лояльним їм політичних режимів в інших країнах. Але не завжди це проходило через підтримку антиурядових сил, оскільки траплялися ситуації, коли доводилося безпосередньо застосовувати власну військову міць або ж підтримку треба було надавати безпосередньо тому самому встановленому «вигідному» уряду.

Розглянемо застосування цього методу з боку СРСР: повстання у Будапешті 1956 р. було спрямовано проти чинного комуністичного режиму в країні. Щоб його захистити СРСР та його союзники з ОВД вдалися до швидкої військової інтервенції і придушили суспільні виступи [15]. Ще одним явним прикладом можна назвати Празьку весну 1968 р., коли керівництво СРСР побачило в приходу до влади у Чехословаччині ліберальної частини номенклатури загрозу переформатування комуністичного режиму, відхід з орбіти впливу Москви та небажаний приклад для країн Східної Європи.

Ці силові дії уряду СРСР в Угорщині та Чехословаччині викликали обурення і засудження в міжнародній спільноті і погіршили міжнародний імідж СРСР. Дані приклади лише показують неефективність методу батога у поширенні своєї ідеології.

Так, коли СРСР ввів свої війська до Афганістану, втрутившись у внутрішній конфлікт, США почали активно протидіяти, починаючи від інформаційних компаній і закінчуючи постачанням моджахедів озброєння. З 1980 р. американська підтримка стала відкритою і найбільш яскраво вона проявилась у постачанні сучасних систем ПВО «Stinger». США, керуючись логікою «Ворог мого ворога – мій друг», технічно, фінансово та політично підтримували антирадянські сили в Афганістані та у сусідніх країнах. Вже після завершення Холодної війни ці рухи проявили свою антизахідну природу, трансформувались у терористичні організації і стали виступати проти гегемонії США у світі.

Подібними прикладом застосування військових інтервенцій у часи Холодної війни для досягнення своїх політичних цілей є американське вторгнення у Гренаду (1983). Уряд цієї латиноамериканської держави тісно співпрацював з країнами соціалістичного блоку, зокрема Кубою та СРСР. Так влада Гренади уклала договори з СРСР про постачання зброї, що стало останньою краплею для Вашингтону. У відповідь адміністрація Р. Рейгана вдалась до військової інтервенції. Офіційно США заявили, що «вторгнення було вимушеним кроком для нейтралізації «вірусу марксизму».

Завдяки військовій операції американці досягли своєї мети – режим М. Бішопу був повалений. До цього ж методу відносяться і американські інтервенції на Кубу та до В'єтнаму, які були не такими вдалимими, як планувалося,

Реалізація даного методу з боку СРСР і США мали різні наслідки, оскільки незалежно від кінцевого результату, інформацію про військові втручання можна використовувати для пропаганди, що з одного, що з іншого боку. СРСР захищав власні геополітичні інтереси, зокрема контроль над країнами Східної Європи, а більшість інформаційних джерел підносила це в міжнародному середовищі як

порушення свобод та прав людини. Так само, як і США втручалися туди, де боялися втратити контроль, втрата якого могла загрожувати інтересам національної безпеки США.

Шпигунство і розвідка. Цей спосіб був однією з основних складових запровадження Холодної війни, оскільки розвідка дозволяла дізнаватися майбутні плани, ініціативи противника. СРСР та США використовували всі види розвідки, починаючи з підготовки шпигунів, їх вербування, отримання військових планів, технологій і завершуючи аерофотозйомкою, яка мала колосальний вплив на перебіг подій. Наприклад, Карибська криза (1962), коли американський літак U-2, сфотографував позиції для ракет на Кубі, що послужило початком подальших дій. До подібних подій можна віднести ситуацію в Афганістані, коли США надавали дані розвідки лідерам опору.

Створення розгалуженої мережі військових баз. Створення нових військових баз СРСР та США у різних частинах світу розпочалось майже синхронно з кінця 1940-х рр. як інструмент закріплення здобутого впливу у регіонах після 1945 р. Вони розміщувалися на території країн союзників, з метою того, щоб забезпечити собі майбутню безпеку, водночас гарантувати собі перевагу у разі початку бойових дій.

Гонка озброєнь. США та СРСР нарощували свою військову міць, намагаючись випередити один одного в цьому протистоянні, розробляючи все новіше та потужніше озброєння, ніж у противника. На даний момент можна стверджувати, що гонка озброєнь була однією з головних ознак того, що йде «холодна війна» між державами.

Гонка озброєнь між США та СРСР була симетрична, це означає, що поява нової військової зброї у суперника призведе до появи ідентичної або навіть покращеної зброї у опонента. Обидві держави виступали стимулом одна одній. Як результат, СРСР більшу частину періоду холодного протистояння не поступався США наявності ядерної зброї, ракет, авіації. Але гонка озброєнь мала й негативні наслідки. СРСР, розробляючи власне озброєння, вкладав величезні суми грошей. Більше половини радянської економіки працювало на ВПК, цим

уповільнюючи розвиток інших секторів економіки. Для досягнення цієї мети була також ініціатива (1983) СОІ, програма «зоряних війн», та ще багато інших ініціатив, спрямованих на економічне виснаження супротивника. Для США військово-промисловий комплекс мав не таке високе значення, як для СРСР, тим самим вкладаючись у розвиток інших секторів економіки, які згодом і приведуть Америку, до того, що американська економіка стане домінуючою у світі.

Розглянемо інші ознаки, завдяки яким можна було охарактеризувати відносини країн, як «холодна війна», оскільки не всі методи можуть бути ознаками, наприклад розвідка і шпигунство, не завжди характеризуватиме дане холодне протистояння, оскільки використання розвідки, шпигунство здавна є частиною зовнішньої та військової політики держав.

Почнемо, зі згаданої вище «Гонки озброєнь», оскільки наддержави витрачали на величезні гроші, щоб розробити нові види оборонної та наступальної зброї. Домінування в цій гонці мало вплив на всі подальші події, оскільки по суті була стимулом, що для однієї, що для іншої сторони протистояння, що призвело до безперервної симетричної гонки озброєння.

Також очевидною ознакою холодного протистояння є політика стримування, яка характеризується створенням військових блоків, які за своєю суттю здебільшого служать для того, щоб стримувати супротивника, формуючи певний баланс сил як стримуючий чинник. Під час Холодної війни це був блок НАТО, створений країнами Заходу для стримування СРСР. У відповідь була створена Організація Варшавського Договору. Наявність військових блоків чітко демонструє протистояння, коли країни об'єднуються проти інших з метою стримування. Військові блоки вели ідеологічну війну, головними інструментами якої були пропагандистські компанії. З їхньою допомогою правлячі еліти протидіючих сторін переконували громадян своїх країн в обопільній ворожості, стверджуючи у масовій свідомості негативні образи одне одного.

До третьої ознаки належить нарощування військової присутності закордоном. Оскільки наявність «своїх» урядів інших країн дозволяло реалізовувати власну зовнішню політику. Тут можна прослідкувати

зацікавленість наддержав у тому, щоб в інших країнах до влади приходили або її зберігали лояльні режими. Тому СРСР та США не шкодували грошей на підтримку режимів, які дотримувались їх ідейних позицій та виступали союзниками. Природно, що більше союзників, то більше можливостей реалізовувати власні інтереси, особливо, якщо союзники є на всіх материках, що дозволить впливати як на регіон, у якому перебувати наддержава, так і на світову політику в цілому.

Часто на периферії сфер впливу двох наддержав відбувались сутички та конфлікти, коли у тій чи іншій країні відбувалися внутрішні розколи та США і СРСР мали шанси встановити лояльні уряди. Таким чином, у часи Холодної війни інтереси та сили двох наддержав протистояли одна одній через політичні сили «третіх країн». США і СРСР залучались до внутрішніх конфліктів, підтримуючи у ньому одну зі сторін – війна у Кореї (1950-1953), у В'єтнамі (1965-1975), в Афганістані (1979-1989). У цих ситуаціях країни втручались для того, щоб ситуація не змінилася у бік поширення впливу тієї чи іншої ідеології або режиму, зміна якого призвела б до подальших змін на міжнародній арені.

З чого виходить ще одна ознака Холодної війни. Протистояння двох наддержав і систем носило не лише політичний, а й ідеологічний характер. Пропаганда впливала на те, яка соціалістична чи капіталістична система стане домінуючою у світі. Пропаганда, створення образу «ворога» в очах громадськості, яка також є невід'ємним методом її ведення, оскільки розташування думки про політику тієї чи іншої держави дуже впливає як на її поширення, так і на засудження в міжнародному середовищі. За переможцем у цьому протистоянні і буде правда для більшості. На думку експертів, саме пропаганда є найважливішою ознакою «холодної війни», і перемога у цьому протистоянні гарантувала перемогу і у самій війні.

Останньою ознакою хотілося б відзначити конфлікт альтернативних соціально-економічних систем. Наявність цієї ознаки лише підкреслює різницю між протиборчими сторонами. Вибір тієї чи іншої сторони у цьому у часи Холодної війни майже завжди означав не лише вибір зовнішньої орієнтації чи

ідейних концепцій, а й наслідування політичних моделей, методів вирішення соціальних проблем і господарювання. Різні полюси вибору символізували ринкова економіка та естетизація економіки.

Підсумовуючи, можна виділити 7 ознак, які були характерні для часів «Холодної війни» та визначали її як системне протистояння двох наддержав і соціально-економічних систем за домінування у світі:

1. політика стримування;
2. симетрична гонка озброєнь;
3. нарощування військової присутності закордоном;
4. ведення протистояння на території «третіх» країнах;
5. протистояння носило не лише геополітичний, а й ідеологічний характер (боротьба ідей);
6. «Холодна війна» була конфліктом альтернативних соціально-економічних систем;
7. вагома роль інформаційно-пропагандистських методів боротьби.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ Й ОЗНАКИ НОВОЇ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

2.1. Формування протиріч між Китаєм та США

Після перемоги США над СРСР у Холодній війні, Сполучені штати Америки перетворилися на єдину наддержаву, гегемона у постбіполярній системі міжнародних відносин. Протягом 1990-х рр. військова міць США була незаперечна. Але, з іншого боку, якраз на кінець 1990-х – початок 2000-х років припадають великі темпи економічного зростання Китаю. Так, наприкінці 2001 р., коли війська США увійшли до Афганістану, інша подія залишилася майже непоміченою. На конференції в Досі СОТ проголосувала за Китай як повноправного члена, що дозволило Пекіну подолати значну частину бар'єрів і відкрити нові можливості в міжнародній торгівлі.

З цього моменту світова торгівля стала змінюватися на користь Китаю, що призвело до того, що КНР поступово став провідним торговим партнером для Європи, Азії, Африки і навіть для Південної Америки [41]. Паралельно з економічним підйомом, китайський уряд послідовно нарощував військову міць шляхом збільшення військових витрат і програм переоснащення армії, зокрема високотехнологічним озброєнням. Успішна реалізація цих цілей дозволила Пекіну з середини 2000-х рр. претендувати на регіональне лідерство і приступити до втілення давніх геополітичних амбіцій та планів. Нарощення впливу Китаю у найближчому майбутньому ознаменувало нове протистояння між США і Китаєм на регіональному, а пізніше і глобальному рівні, оскільки високі темпи розвитку, модернізації армії КНР, збільшення його впливу, не вписувалися в стратегію підтримки американського лідерства у світі [5, с. 98].

Визначаючи головну точку початку формування протиріч Китаю та США, більшість дослідників називають 2005 р., пов'язуючи її з ухваленням у КНР закону «Про протидію розколу країни», який передбачав право уряду КНР застосовувати «не мирні чи інші необхідні заходи для захисту свого суверенітету

та територіальної цілісності». Значною мірою цей закон був спрямований на майбутнє вирішення проблеми Тайваню, зокрема й шляхом військової інтервенції. Після ухвалення цього закону уряд КНР отримував легальну основу застосування сили для придушення будь-якого прояву інакодумства, який би не сходився з політикою Єдиного Китаю [38, с. 135-138]. Більшість дослідників розцінюють цей закон як початок тиску на Тайвань, щоб згодом вивести на переговори, які згодом і приведуть до приєднання Тайваню до Китаю (посилаючись на поточне положення Тайваню, можемо зробити висновок, що даний закон не дав очікуваного результату) [19].

Адміністрація Дж. Буша-молодшого, заважаючи на геополітичний контекст, не могла проігнорувати ухвалення закону, оскільки він повністю суперечив американському закону «Про взаємини з Тайванем» (1979), за яким США взяли на себе роль гаранта безпеки острова. Передбачаючи ухвалення китайського закону «Про протидію розколу країни», США переконали Японію, включити острів до зони стратегічних інтересів двох країн, демонстративно показавши негативне ставлення до цього закону та одночасно висловивши підтримку суверенітету Тайваню. Після такого обурення в ЗМІ та напруженості в регіоні Пекін не міг не відповісти. Прем'єр-міністр КНР В. Цзябао закликав США та Японію утриматися від «прямого чи непрямого» втручання в тайванську проблему, оскільки це внутрішні проблеми держави, з якими Китай може впоратися сам.

Ці події змусили уряд КНР закликати армію готуватися до війни для захисту територіальної цілісності Китаю. У цей же час Всекитайські збори народних представників затвердили новий військовий бюджет, який був збільшений на 12,6% до \$30 млрд. [38, с. 138-141]. З чого можна зробити висновок, що саме США своєю однозначною позицією щодо Тайваню підштовхнули Китай до активної політики нарощування військового потенціалу. З середини 2000-х рр. проблема Тайваню, яка до цього перебувала у тіні інших регіональних протиріч, отримала у АТР інший рівень політичної значущості, оскільки стала ледь не головною у двосторонніх відносинах Китаю та США.

Є кілька моментів, які дозволили китайцям зміцнити свої позиції у тихоокеанському регіоні. По-перше, вони розробили дизельні підводні човни, які набагато тихіше атомних. Китайці також розробили значну кількість надводних кораблів. КНР розмістила деякі свої підводні човни в районах далеко за межами власної акваторії, зокрема й навколо Гуама, який є зоною основної присутності США в Тихому океані, чим показали, що мають можливість розміщувати підводні човни в глибоких акваторіях.

26 жовтня 2006 р., коли ударна група США з авіаносцем USS Kitty Hawk знаходилася у районі Окінави (Японія), в середині цієї групи американських кораблів раптово з'явився сучасний китайський підводний човен. Він непомітно пройшов за кілька кілометрів від авіаносця США. Цей підводний човен був оснащений потужними торпедами. Ще один показовий інцидент стався у вересні 2006 р., коли народно-визвольна армія Китаю запустила ракету та знищила власний супутник. Хоча військові відомства США одразу виявили цей крок, однак він став несподіванкою. Значною мірою знищенням власного супутника Пекін продемонстрував США технологічну можливість знищувати об'єкти у космосі [46].

Військово-стратегічний потенціал, спроможність США швидко діяти в АТР залежать від двох складових – супутників (комунікація) та авіаносців (ударний потенціал). Цими інцидентами 2006 р. Китай продемонстрував, що здатен протидіяти обом цим складовим, але на той момент, на думку більшості експертів-міжнародників, це був лише психологічний тиск.

Після приходу до влади адміністрації Б. Обама у 2009 р. США переосмислили основні напрямки зовнішньої політики, ухваливши нову геополітичну стратегію. На практиці це означало перегрупування сил – «організований відступ» у Європі та на Близькому Сході і переорієнтація на АТР для того, щоб не втратити лідерство на світовій арені.

Продовженням проведення нової стратегії стало ухвалення доктрини «Розворот в АТР». Нова регіональна стратегія США передбачала налагодження

відносин з Китаєм, а також розширення торгівлі та інвестицій у регіоні, просування демократії, захисту прав людини тощо.

Сполучені Штати планували перемістити до 60% ВМС в Азію, посилити військову присутність в певних регіонах (на о. Гуам, в Австралії та Сінгапурі), більше взаємодіяти з Філіппінами, багато в чому для того, щоб гарантувати союзникам безпеку перед Китаєм, що посилюється.

Курс США на «Розворот в АТР», на думку багатьох експертів, був викликаний переміщенням центру економічного зростання та світової політики у Східну Азію, і, не в останню чергу, збільшенням військового потенціалу КНР та посиленням її політики щодо територіальних суперечок. Хоча представники адміністрації США заявляли, що нова політика в АТР не спрямована проти будь-якої країни, проте більшість аналітиків стверджували, що вона є відповіддю на зростання потужності Китаю. Цей курс відображає об'єктивну зацікавленість Сполучених Штатів в активізації взаємодії з цим стратегічним регіоном, і від того, наскільки він буде успішний, багато в чому залежатиме розвиток ситуації у сфері безпеки та процеси економічної інтеграції у Східній Азії.

Пізніше адміністрація Обама висунула ідею «Великої двійки» у доктрині «стратегічної підтримки», яка мала на увазі пропозицію про стратегічне партнерство, але КНР відмовилися прийняти пропозицію США, оскільки Китай з середини 2000-х рр. дотримувався концепції багатопольярного світу. Тому після невдалих спроб у 2009 р. налагодити стратегічний діалог з Пекіном, США змушені були повернутися до «стратегічного стримування» Китаю. Початок 2010 р. був відзначений охолодженням відносин (було навіть розірвано зв'язки зі США по військовій лінії), викликаним рішенням адміністрації Обама схвалити продаж великої партії зброї (\$6,3 млрд) Тайваню [50].

Вже наприкінці 2012 р. адміністрація Обама почала наголошувати на неконфліктному характері курсу «розвороту в Азію». Китай лише вказав на непотрібність цих виправдань [24, с.163-165].

Посилення Японії, Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру не стали викликом для американських інтересів, оскільки вони були союзниками США,

відповідно їх посилення лише сприяло зміцненню американському впливу у регіоні. Натомість Китай сприймається як конкурент за світове лідерство. Виникає питання про те, наскільки існуючий ліберальний міжнародний порядок здатний забезпечити виключно мирну політику Китаю, що посилюється.

Переходячи до нового етапу протистояння Китаю та США, який розпочався з приходом до влади президента Д. Трампа, який був відомий своєю антикитайською позицією та згодом вибудував взаємини США та Китаю шляхом торгової війни [25, с. 213-233]. Ще в ході передвиборчої кампанії політик неодноразово висловлювався за введення спеціальних мит на китайські товари, стверджуючи, що КНР за рахунок дисбалансу в двосторонній торгівлі завдає шкоди США. Трамп також закликав повернути до Америки робочі місця. Однією з передвиборчих обіцянок Трампа, зокрема, було змусити компанію Apple перенести своє виробництво з Китаю до США, хоча навіть у минулого президента Б. Обами, не вийшло умовити С. Джобса перенести виробництво яблучної компанії назад до США.

Непорозуміння між керівниками двох країн почалися через телефонну розмову між Трампом і Цай Інвень, який є головою тайванської адміністрації, а оскільки питання Тайваню, для Китаю чутлива тема, в уряді КНР ця розмова відразу викликала обурення, оскільки до цього моменту, жоден із минулих президентів США не проводив переговори з урядом Тайваню, хоча співпраця у військовій та економічній сферах з кожним роком зростала, на що й обурився Трамп у себе в Twitter: "Цікаво, що США продає Тайваню військову техніку на мільярди доларів, а я не повинен приймати вітальний дзвінок» [18, с. 113].

Не дивлячись на непорозуміння, вже в лютому 2017 р. відбулася примирлива телефонна розмова Трампа та Сі Цзіньпіна. Під час цієї бесіди президент США пообіцяв дотримуватися політики "одного Китаю", що триває вже 40 років у тому, що стосується Тайваню.

Ця розмова була продовжена під час візиту Сі Цзіньпіна до США (листопад 2017 р.), який обидві сторони оцінили як успішний [58]. Але у цьому ж році ряд

представників адміністрації Д. Трампа, зокрема міністр торгівлі В. Росс і радник президента С. Беннон, почали виступати за радикальні дії щодо Китаю.

У підсумку це призвело до запровадження Вашингтоном 25%-го мита на китайські товари. Як пояснював Трамп, метою таких загороджувальних бар'єрів був захист американських виробників від китайських конкурентів [57].

У подальшому протягом 2017 р. міністерство торгівлі США оголошує КНР валютним маніпулятором, оскільки дані розслідувань і аналітичних структур дають підстави підозрювати Китай у створенні адміністративних переваг у торгівлі зі Сполученими Штатами за рахунок маніпулювання курсом національної валюти. У відповідь на обмеження імпорту сталі та алюмінію, у квітні 2018 р. китайський уряд запровадив мито у розмірі 25% на імпорт товарів із США на загальну суму \$34 млрд. [42].

Розвиток протиріч і конфлікту між двома найбільшими економіками світу можна пояснити п'ятьма причинами:

- незбалансованість торговельного балансу між США та Китаєм. Якщо у 2001 році близько 2/3 країн світу активніше торгували з Вашингтоном, то до 2018 року все змінилося в точності, та навпаки;

- протекціоністська політика Сполучених Штатів, що є наслідком хронічного бюджетного дефіциту та нерівності доходів населення;

- недобросовісні торговельно-економічні практики Китаю в галузі інтелектуальної власності, технологічних обмінів та інновацій, що завдають шкоди американським компаніям;

- суперництво двох країн за позицію світового гегемона у XXI ст.

- повна протилежність позицій КНР та США у питанні вирішення проблеми Тайваню.

У доповіді про національну безпеку за 2017 р. США закріпили за Китаєм статус стратегічного суперника [59]. Особливе занепокоєння Америки викликає стратегія національного розвитку Китаю "Made in China 2025", в якій провідна роль відводиться технологічному розвитку як чиннику зміцнення конкурентоспроможності країни в довгостроковій перспективі.

Розглядаючи це як загрозу стратегічного характеру, у березні 2019 р. президент Трамп наклав заборону на діяльність на території США китайської компанії Huawei – одного зі світових лідерів у галузі технологій зв'язку п'ятого покоління (5G) поряд із Nokia, Samsung Electronics та ін [39].

Нові технології зв'язку – це основа Четвертої промислової революції, що пов'язує фізичний та цифровий простір. Якщо Китай досягне успіху в розвитку перспективних галузей, США втратить технологічну перевагу, і пальма світової першості перейде до Китаю. Отже, ключові чинники розвитку торгового конфлікту між двома країнами мають скоріше політичну, ніж економічну природу, що створює передумови поглиблення конфлікту у майбутньому. З іншого боку, технологічні та економічні успіхи Китаю стимулюють його геополітичні амбіції [3].

Згадаймо корейське питання. Трамп стверджував, що Китай міг би за бажання легко зіграти вирішальну роль у денуклеаризації корейського півострова, але КНР надавав КНДР фінансову, енергетичну, продовольчу та технічну допомогу. У 2017 р. у відповідь на розміщення в Південній Кореї американських комплексів ПРО THAAD Китай вирішив виявити своє обурення фактично перекривши поставки корейської косметики в країну.

Неможливо не згадати ситуацію з коронавірусом, коли представники адміністрації Д. Трампа, включено з президентом, публічно звинувачували Китай за ситуацію з пандемією – приховування від світу реальної ситуації в китайських містах на початку епідемії та природи вірусу. Відносно швидко впоравшись з пандемією, китайський уряд почав працювати над відновлення економічної активності в країні, не надавши міжнародному співтовариству достатньо інформації про вірус [41].

Агресивні висловлювання президента США у бік Китаю, і подальші дії США у бік Китаю, такі як закриття китайського консульства в Х'юстоні, подання колективних позовів у різних штатах та інші, вперше призвели до того, що більшість експертів і спостерігачів могли охарактеризувати дані взаємини країн, як початок «Нової холодної війни».

Хоча, в умовах пандемії, значна частина медичних товарів прибувала з Китаю, уряд США вирішив знизити залежність від китайських поставок, і продовжуючи торговельну війну, продовжив використовувати податкові пільги та державні субсидії, щоб стимулювати американські компанії для переміщення виробництва та закупівель з КНР у США, але цей план, як і попередні спроби, не виправдав себе [12, 20-40].

На президентських виборах 2020 р. у США переміг Дж. Байден. Під час виборчої компанії демократ обіцяв переглянути зовнішньополітичну стратегію США, оскільки, на його думку, дії та рішення Д. Трампа більше шкодили національним інтересам, чим були корисними.

Щодо стратегії у АТР Байден обіцяв переглянути обсяги військової присутності у регіоні та відносини з КНР. Але вже до літа 2021 р. США по суті повернулися до стратегії стримування Китаю. Прямим відображенням цього курсу стало створення літом 2021 р. нового військово-політичного союзу AUKUS у складі США, Великої Британії та Австралії. Австралія, яка знаходиться в АТР, відчуває дискомфорт у зв'язку з тим, що поруч із нею знаходиться сусід, який нескінченно нарощує свою військову силу, у зв'язку з чим Австралія побажала заручитися підтримкою США та Британії [30].

Завдяки цій угоді Австралія отримає 8 сучасних атомних підводних човнів. Планується запустити виробництво атомних підводних човнів на території Австралії, в районі м. Аделаїда в Південній Австралії. Це стало можливо за рахунок того, що країни-партнери передадуть інформацію та ядерні технології для реалізації цього завдання.

Це другий випадок в історії, коли США передали свої технології атомних підводних човнів іншій державі (першою державою була Велика Британія). Можна дійти невтішного висновку, що США є вагомими причинами так чинити, особливо у період економічного і військового зростання Китаю. Як вже було згадано, посилення КНР в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні стало головною причиною створення AUKUS.

США намагаються оточити КНР системою військово-політичних союзів і досягти військової переваги в АТР. З цієї причини ми можемо побачити розвиток співпраці США з низкою держав регіону, збільшення американської військової присутності в АТР, активізацію співпраці США, Австралії та Нової Зеландії у рамках договору про військовий альянс ANZUS. Всі ці дії США спрямовані на стримування Китаю у регіоні.

Щодо третього учасника нового військового союзу у регіоні, Великої Британії, то Лондон також переслідує власні цілі в АТР. Після виходу з ЄС уряд Сполученого Королівства ухвалив нову стратегію зовнішньої політики «Глобальна Британія» (2021). Відповідно до неї, Британія позиціонується як європейська країна з глобальними інтересами. Послаблення позицій в Європі стимулює Лондон до розширення своєї економічної та політичної присутності в інших регіонах світу. Природно одним з пріоритетів британської дипломатії поза Європою стає АТР, де сконцентрована значна частина світової торгівлі і складна безпекова ситуація. Новий військовий альянс AUKUS не лише сприяє посиленню військової присутності Британії в АТР. Участь британських компаній у розробці атомних підводних човнів для Австралії несе їй економічні дивіденди.

Варто зазначити і те, що AUKUS запрошує до приєднання Японію. Більшість експертів вважають, що двосторонніх відносин між країнами цього альянсу достатньо, незважаючи на те, що приєднавшись до цього альянсу Токіо допоможе більш ефективно забезпечувати безпеку у регіоні (іншими словами, Японія допоможе стримувати Китай у АТР). Країни альянсу дуже зацікавлені у тому, щоб Японія приєдналася, але чи відбудеться це, дізнаємося згодом.

Реакція Китаю на створення союзу AUKUS та надання Австралії ядерних технологій була швидкою та однозначною. МЗС КНР у своїх заявах зазначило, що новий військовий союз підриває регіональний мир і стабільність. Посольство Китаю у Вашингтоні вказало на те, що це прояв «менталітету холодної війни» [49]. Природно, стримування Китаю як мета даного альянсу ніде не вказується і відкрито не говориться, але більшість експертів вважають цей альянс нічим, як одним з інструментів стримування.

Ця подія лише підштовхує КНР до нарощування військової присутності у регіоні [10, с. 3-38]. Як підтвердження цього твердження, можна привести інформацію, щодо того, що Китай підписав договір про співпрацю з Соломоновими островами, які знаходяться поблизу Австралії. Цей договір дозволяє китайському уряду побудувати воєнну базу на території островів, цей договір викликав занепокоєння з боку уряду Австралії (та з боку країн-членів AUKUS), зазначив, що цей вчинок може призвести до підривання стабільності у регіону (симетрична китайській відповіді щодо створення AUKUS). Звісно ж такі дії з обох сторін призводять до погіршення двосторонніх відносин Пекіну та Канберри.

Набуття чинності угоди про створення Всебічного регіонального економічного партнерства, що набуло чинності 1 січня 2022 року, створило найбільшу у світі зону вільної торгівлі. ВРЕП посилить вплив КНР у регіоні, так ця угода є альтернативою угоді про Транстихоокеанське партнерство, учасниками якої є США, Канада, Сінгапур та інші держави. Конкуренція між ВРЕП і ТТП є боротьбою КНР та США за вплив у регіоні, що може призвести до конфліктів між розвиненими країнами, що розвиваються, в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [29].

Зараз найнапруженішим питанням залишається кейс Тайваню. США вперше за весь час існування цієї проблеми перейшли до відкритих погроз санкцій у сторону Китаю, якщо той вирішить розпочати воєнну операцію на Тайвані [43; 55], а дивлячись на війну Росії з Україною, і те, що більшість уваги було переведено з Азії на Європу, Пекін може розпочати операцію по поверненню Тайваня у «рідну гавань». Аналізуючи війну в Україні, стає зрозумілим, що в конфлікт, де одна зі сторін це ядерна держава, ніхто на пряму не буде втручатися. Тож ситуація навколо Тайваню навряд чи призведе до того, що США напряду втрутиться у конфлікт, і скоріш за все це лише призведе холодне протистояння країн до більш гарячої фази напруженості між ними, або ж ця операція на Тайвані призведе до нового етапу у холодному протистоянні Китаю та США.

2.2. Ознаки Холодної війни у сучасному протистоянні США та КНР

Збереження та зміцнення свого домінування у світі є пріоритетною метою зовнішньополітичної стратегії США. Американські втручання у міжнародні конфлікти або політичні процеси спрямовані перш за все на стримування або нейтралізацію потенціалу інших центрів сили, які можуть загрожувати домінуючим позиціям США. Цю політику американці проводили як в умовах Холодної війни, так і в постбіполярний період, стримуючі альтернативні союзи та центри сили на Близькому Сході, АТР та на пострадянському просторі. Значною мірою розширення НАТО на Схід також було підпорядковано цій меті.

Стрімке піднесення Китаю у 1990-2000-х рр., розширення китайського впливу у АТР і закріплення Пекіном на колишніх американських ринках у країнах регіону (зброя, машинобудування, електроніка, інвестиції тощо) не змусили чекати на реакцію США. Більшість експертів, що характеризують сучасні відносини США та КНР, як «холодну війну», оскільки в їх основі можна побачити та зафіксувати ряд системних ознак і методів політики, які характерні для цього терміну. Вашингтон ніколи не погодиться бути другим номером у світі, втім, як і Китай, не відступить від свого наміченого шляху. Попри те, що китайська стратегічна культура заснована на схильності до уникнення конфліктів, але протиріччя між країнами постійно збільшуються і зачіпають ті сфери та проблеми, які є вкрай конфліктогенними (проблема Тайваню, військово-технічні потенціал і програми, регіональне лідерство).

Посилаючись на ознаки Холодної війни, визначені у розділі 1.2, співвіднесемо їх з відносинами Китаю та США, щоб визначити їх наявність чи відсутність у відносинах країн.

Гонка озброєнь. Ця ознака реалізується системно у відносинах США і КНР, але дещо інакше, ніж це було за часів Холодної війни США та СРСР. Концептуальна різниця полягає в тому, що гонка озброєнь у Холодній війні була симетрична, що дозволяло продовжувати це протистояння. У випадку

протистояння КНР і США Пекін не прагне наздогнати американців у всіх озброєннях, тому що розуміє, що перемогу тут йому не здобути.

У випадку, якщо Китай вступить у це протистояння, це повторить помилку СРСР, що призведе до занепаду розвитку та вдосконалення інших сфер економіки, оскільки доведеться практично всі свої ресурси витратити на модернізацію військової сили, щоб якнайшвидше наздогнати у цій сфері США. Тому КНР вкладаються лише в те озброєння, яке їм дозволить реалізовувати свої плани та амбіції. Для того, щоб домінувати в АТР, утримувати цей статус на озброєнні китайської армії є широкий діапазон високотехнологічних засобів, починаючи від військових супутників і закінчуючи сучасними підводними човнами, що дозволяє балансувати з військовою присутністю США у регіоні.

Попри цю інформацію, більшість американських ЗМІ стверджують, що гонка озброєнь між КНР та США перебуває в активній фазі. Наприклад, після інформації про тестовий запуск нової гіперзвукової ракети Китаєм, американські джерела почали поширювати цю інформацію як новину, яка матиме найсерйозніші наслідки. Йдеться про те, що цей хід оцінювався як черговий крок у гонці озброєнь між країнами. У цей же час Китай вкладає гроші і ресурси в те, що для них представляє інтерес на даному етапі – сучасні кораблі та підводні човні, ракетні системи, військову авіацію, особливо у винищувачі п'ятого та шостого покоління. У своїй промисловій та оборонній стратегії Китай робить ставку на концентрацію ресурсів на пріоритетних озброєннях і намагається зробити збройні сили країни самодостатніми, що означає, що всі складові військово-промислового комплексу будуть позбавлені іноземного компоненту (без імпорту комплектуючих). Реалізуючи ці ініціативи, КНР навіть не намагається вплутуватись у гонку озброєнь всіх типів з США.

Боротьба ідей. З кожним днем можна побачити дедалі більше інформації про те, що ставлення до Китаю трансформувалося в те, що США бачить у ньому загрозу національній безпеці та очолюваного ними «ліберального світового порядку». У 2000-х рр. США на міжнародній арені намагались зобразити своє протистояння з Китаєм, спираючись на формулу «комуністичний Китай проти

США як захисника демократичних цінностей у світі». Однак цей наратив виявився неефективним. Проблема полягала у тому, що Пекін у своїй зовнішній політиці давно відмовився від просування ідеологічних концепцій та ідей на користь прагматичному, економічному курсу. Тому з середини 2010-х рр. американці дещо змінило свій наратив щодо протистояння з Китаєм. Ще з часів адміністрації Б. Обама конфлікт між країнами американські політики та медіа намагаються описувати за допомогою формули «США як захисник світової демократії проти Китаю як головної автократії». Але в цілому Пекін уникає ідеологічних формул і робить ставку на пропагування ефективності власної моделі розвитку і її соціально-економічних результатів. Таким чином, на відміну від періоду Холодної війни СРСР і США, сучасне протистояння Вашингтону та Пекіну майже позбавлене ідеологічного характеру.

Конфлікт альтернативних соціально-економічних систем.

Ця ознака не є характерна сучасному протистоянню КНР та США. Якщо за часів Холодної війни (1946-1991) була боротьба двох систем – соціалізму та капіталізму, то на сьогодні, можна стверджувати про його відсутність. Штати очолюють сучасний міжнародний економічний порядок, який спирається на свободу в торгівлі. Наявність цих ліберальних принципів і надала можливість Китаю реалізувати китайське економічне чудо, та у подальшому отримати такі високі темпи розвитку країни. Економічна політика країн, принципово, не відрізняється. КНР не прагне змінити ліберальний економічний порядок і не виступає проти нього. Навпаки, він прагне стати лідером цього порядку. Економічна експансія Китаю закордоном, тобто інвестування в інші регіони, торгівля з іншими країнами, також спираються на сучасний економічний порядок. Тож Китай прийняв ті умови, в яких йому треба було розвиватися, та використовуючи ринкові методи (звісно ж при державному контролі) призвели до високих темпів розвитку КНР у майбутньому. Тож цьому протистоянню не притаманний конфлікт альтернативних соціально-економічних систем, так як протистояння відбувається всередині однієї системи, за лідерство.

Протистояння супротивників відбувається на територіях «третіх» країн. Ця ознака є однією з центральних у характеристиці класичної Холодної війни. Цю ознаку також можна зафіксувати у відносинах США і Китаю на сучасному етапі. США і СРСР у другій половині ХХ ст. використовували як інструмент боротьби нарощування військової, економічної та культурної присутності на територіях «третіх країн». У випадку Китаю Пекін за допомогою торгівлі концентрується на економічній експансії закордоном, уникаючи військового протистояння. США програють у масштабах інвестицій КНР у третіх країнах та у підписанні угод з їхніми урядами.

Китай робить все для реалізації своїх торгових ініціатив, головною з яких є «Один пояс – один шлях». Різниця підходів до цього питання у двох країнах полягає в тому, що уряд США у своїй зовнішній політиці часто, крім торгових домовленостей, акцентує увагу на проблемах, пов'язаних з демократичними інститутами, правами людини, що у правлячих режимах Азії та Африки викликає несприйняття чи роздратування. Китай у торгівлі чи спільних економічних, інфраструктурних проектах діє прагматично та не висуває ніяких політичних вимог, що сприяє китайській економічній експансії в інші регіони. Політика поширення впливу Китаю також характеризується видачею кредитів та інвестиціями в латиноамериканських країнах, в країнах Африки, Європи. Пекін дедалі більше зміцнює свої позиції у світі. Звичайно, Штати вбачають у КНР загрозу, коли дивляться на те, як швидко Китай розширює вплив і захоплює все більше світового ринку. Боротьба за ринки збуту триває, але варто визнати, що США мало шансів випередити КНР у цьому протистоянні [52].

Нарощування військової присутності закордоном. Ознака, яка не є характерною для Китаю, оскільки він має лише одну військову базу за межами своєї території – в Джибуті. Ця база китайських ВМФ на східно-африканському узбережжі дозволяє контролювати Баб-ель-Мандебську протоку, яка є важливою частиною ініціативи «Один пояс – один шлях». Протока є ключовою частиною торговельного маршруту з ЄС через Близький Схід в Індійський океан. Створення

КНР своєї військової бази у цьому районі сприяє економічній експансії Китаю [33, с. 124].

Пекін займається нарощуванням військового потенціалу в межах власних державних кордонів, тоді як США намагається оточити Китай військовими базами, розташованими в країнах-союзниках, тим самим реалізуючи традиційну політику «стримування», яка є характерною ознакою «холодної війни».

Політика «стримування». Як уже було згадано, США оточує Китай військовими базами у країнах-союзниках, паралельно створюючи нові військові альянси для реалізації цієї політики. Підтвердженням цього стало створення у серпні 2021 р. військового блоку AUKUS між США, Великобританією та Австралією. Пакт передбачає надання Австралії технологій для будівництва атомних підводних човнів, експертну допомогу у цьому з боку Вашингтону та Лондона. Сполучені Штати нарощують свою військову присутність в АТР. Китай не ігнорує дії американців і намагається у відповідь також збільшувати вплив у цьому регіоні, як вже було зазначено Китай підписав договір про співпрацю з Соломоновими островами, який дозволяє китайському уряду побудувати воєнну базу на їх території. Також зазначу і про створення Китаєм штучних островів на рифах у Південно-Китайському морі, де уряд Пекіну, при бажанні, може розмістити воєнні бази, що звісно ж не може не турбувати союзників США в АТР і самі США.

США не упускають моменти, коли можна змусити КНР нервувати, наприклад, регулярне направлення американських есмінців у зони поблизу спірних островів, які КНР вважає своїми (архіпелаг Сіша, острови Наньша, Хуан'янь), військову допомогу США Тайваню.

Пропозиції щодо розміщення ракет середньої дальності наземного базування в Азії також турбує Китай. Існує об'єднання QUAD, яке служить для забезпечення безпеки в АТР, до якого входять США, Індія, Австралія та Японія. На думку експертів, це об'єднання спрямоване на скорочення впливу Китаю в регіоні АТР і служить для проведення антикитайської політики. Говорячи про Індію, країна має геополітичні об'єкти, які можуть змінити домінування Китаю в

Індійському океані. Йдеться про архіпелаг, володіння якими дозволяє впливати на морський трафік.

Кожне торгове судно, що проходить через Малаккську протоку, має пройти по одну сторону від Андаманського або Нікобарського архіпелагу. За умови інвестицій у військову інфраструктуру Нью-Делі може отримати можливість фізично перекрити західну частину Малаккської протоки, що матиме великі наслідки, особливо для Китаю.

У свою чергу Китай, постачаючи Пакистану сучасні озброєння, тим самим посилює давнього конкурента Індії. Це також можна називати інструментом політики стримування, оскільки відволікання індійського уряду на прикордонні конфлікти, що не дозволяє Індії вкладати достатньо коштів у розвиток свого військового флоту. США натомість змушені докладати зусиль для того, щоб балансувати конфліктні відносини Індії та Пакистану.

Протистояння угод ТТП і ВСЕР, де боротьба йде за вплив в АТР, так як паралельний розвиток цих угод призводить лише до наростання напруженої обстановки в регіоні.

Відзначимо те, що США користуються всіма методами стримування КНР не лише в регіоні, а й у світі. Дуже часто уряд США застосовує санкції проти китайських компаній та її продукції (не дивлячись на цю інформацію, ці санкції також негативно впливають на американські компанії). Активна реалізація політики стримування ускладнює життя Китаю, але при цьому мотивує його нарощувати військову міць, щоб у разі конфлікту дати відсіч.

Інформаційно-пропагандистська діяльність. Важливість цифрових технологій у ХХІ ст. складно переоцінити. Ця ознака набула ще більших масштабів, порівняно з протистоянням США і СРСР. Починаючи від статей із пропагандою цінностей комуністичного Китаю в інтернеті, закінчуючи американською пропагандою про демократію, як про єдину систему, яка має існувати. Пропаганда між Китаєм та США властиві як і карикатури на правителів, так і новини, відео, де засуджуються дії країн.

КНР витрачає щорічно мільярди доларів на зростання свого впливу на міжнародних інтернет-платформах, хоче добитися довіри з боку інтернет-спільноти, щоб Китай не сприймали як репресивну авторитарну державу (саме так у західних ЗМІ і подаються новини про КНР). Держава, яка винна у поширенні коронавірусу, а також те, що КНР – це країна обмеження прав людей (системи рейтингу, обмеження в діях у інтернеті). Якраз злочин проти людяності та порушення прав людини у Синьцзяні, призвели до дипломатичного бойкоту Олімпійських та Паралімпійських ігор в Пекіні. Адміністрація Байдена закликала до того, щоб і інші представники держав відмовилися від відвідування цього заходу. Це викликало обурення у Китаю. Як було вказано представником МЗС КНР Ван Веньбінь, що США використовує платформу ігор для політичних маніпуляцій, але це оберне всіх проти них. Саме цю інформацію почали розповсюджувати у Китаю та країнах-союзниках [56].

Також варто згадати наявність кібератак з боку США та Китаю на урядові, промислові та фінансові установи, спрямованих на отримання потрібної інформації через зламування цифрових документів, файлів або стеження через інтернет. Представники США продовжують говорити про Китайську загрозу, говорячи, що КНР – це головний противник Сполучених Штатів у XXI ст. Більшість інформації з двох сторін спрямовані на те, щоб досягти довіри у суспільстві, але не завжди вона є правдою.

Загалом ефективність китайської пропаганди можна відстежити за настроями, що переважають всередині країни. Хотілося б зауважити, що реалізація інформаційної пропаганди КНР на китайців настільки добре діє, що багато громадян стають більш патріотичними при зіткненні з антикитайською риторикою на Заході, в період їх перебування на навчанні закордоном, або ж під час участі в іноземних проектах.

Уряд КНР розуміє як заручитись суспільною підтримкою всередині країні, але дії США в інформаційній сфері все ж таки мають певні наслідки. Розширення антикитайської риторики можна спостерігати скрізь, що демонструє дедалі більші можливості США у веденні інформаційної війни. Більшість експертів

вважає, що ефективність американської пропаганди значною мірою забезпечується не якістю контенту чи принципово новими методами, а тим, що англійська мова є найпоширенішою мовою в просторі інтернету. Це дозволяє відносно швидко та без значних витрат розгортати інформаційні компанії проти Китаю, схиляючи на свій бік громадськість та владу в сусідніх з КНР країнах.

Більшість китайських експертів говорять про те, що інформаційна війна присутня лише з боку США, оскільки інформаційна пропаганда КНР спрямована лише на підтримку політики Єдиного Китаю, не дозволяючи іноземній пропаганді проникати в такі регіони як Гонконг, Тайвань.

Можна виділити ті ознаки та методи у зовнішньополітичних курсах США і Китаю щодо одне одного, які і визначають контури їх протистояння і відносин як нової «холодної війни».

- з одного боку, політика стримування регіональних амбіцій Китаю з боку США, а з іншого, – послаблення впливу США, їх позицій на місцевих ринках на користь китайських компаній і інвестицій;

- несиметрична гонка озброєнь. Вже понад десятиріччя відбувається взаємне нарощення військових програм і витрат. Особливо це помітно з боку КНР, яка прагне посилити свої політичні та економічні позиції у регіоні нарощенням військової потуги.

- укріплення США старих військово-політичних альянсів у регіоні та створення нових, які б стримували стратегічно та військово стримували б КНР у його діях та планах.

- сучасне протистояння США і Китаю за глобальне лідерство носить виключно геополітичний характер і на відміну від часів класичної Холодної війни майже позбавлене ідеологічного компоненту.

- масштабна та системна інформаційно-пропагандистська діяльність з обох боків, спрямована на дискредитацію дій опонента і укріплення свого політичного впливу у країнах регіону.

Можна стверджувати, що було багато передумов та подій, які могли призвести до таких напружених стосунків Китаю та США. Починаючи від

відкритої підтримки США Тайваню за часів Дж. Буша-молодшого, який упустив підйом Китаю в АТР, зокрема через економічну кризу, тому Обама, коли прийшов до влади в 2009 р., відразу ж переглянув основні засади та пріоритети зовнішньої політики, оголосивши нову геополітичну стратегію «Розвороту в Азію». Це мало своїм наслідком посилення позицій США у АТР, однак з іншого боку, природно, викликало обурення КНР.

Адміністрація Д. Трампа (2017-2021) і особисто сам президент США вирішив посилити тиск на Пекін, активно застосовуючи методи торгової війни і посилив підтримку Тайваню, чим значно зіпсував американсько-китайські відносини. Не випадково, в 2018 р. західні ЗМІ почали говорити про початок «Нової Холодної Війни» у відносинах США та Китаю [37, с. 55-68].

Новий президент США, демократ Дж. Байден продовжив політику стримування Китаю, але пріоритет надав не економічним, а політичним та військовим засобам. Результатом такого зовнішньополітичного курсу США стало створення у регіоні нового військово-політичного альянсу AUKUS.

Геополітичне протистояння США і Китаю відрізняється від періоду Холодної війни (1946-1991), оскільки були змінені деякі характерні ознаки протистояння, які були реорганізовані відповідно до сучасних світових тенденцій. Перегони озброєнь, де Китай вирішив не повторювати помилки СРСР, що призвело до несиметричної гонки озброєнь. Початок нового виду інформаційних воєн та пропаганди, яка характерна наявністю кібератак, що дозволяє активно вести пропаганду через ЗМІ, роблячи вкидання в медіа простір неправдивої інформації та фактів, які впливатимуть на громадську думку. Як і в часи Холодної війни, ключове значення у протиборстві двох претендентів на лідерство відіграє політика стримування. США активно та з періодичним успіхом обмежує нарощення Пекіном позицій у військових технологіях і вплив на країни регіону.

Разом з тим, Китай продовжує поширювати свій економічний вплив у різних регіонах світу. Його економічна експансія не може не викликати побоювання у країн Заходу, які втрачають свій вплив у регіонах, які вони

традиційно вважали зонами свого впливу (в силу колоніальних зв'язків або політичних альянсів). Тому Сполучені Штати намагаються послабити КНР у розвитку військово-технічного потенціалу та міжнародній торгівлі, тим самим обмеживши два основні метода нарощення впливу Китаю.

Реалізуючи політику стримування Китаю, Вашингтон використовує більшість методів, характерних для «холодної війни» і в більшості пунктів і випадків, американцям поки що вдається це робити. Китай прагне стати країною номер один у світі, а США робитиме все, щоб цього не допустити.

РОЗДІЛ 3. КОНФЛІКТНІ ВІДНОСИНИ РФ ТА ЗАХОДУ

3.1. Причини та динаміка геополітичного протистояння Росії та Заходу

З приходом до влади у СРСР М. Горбачова (1985) та початком курсу на Перебудову відносини між США та СРСР нормалізувались. У цей період Горбачов сприймався на Заході як реформатор і прогнозований партнер на міжнародній арені. Адміністрації Р. Рейгана та Дж. Буша-старшого після 1985 р. проводили курс на конструктивний діалог з Москвою з широкого кола міжнародних питань. Більш того, попри поширені міфи США не були зацікавлені, да й не очікували розпаду СРСР. Дестабілізація СРСР з його величезною територією, етнопонаціональним складом та ядерним арсеналом несло такі ж величезні ризики для стратегічної стабільності у світі.

Тому курс Горбачова на ліберальні економічні реформи сприймався як потенційна можливість відійти від мислення часів Холодної війни.

Навіть після розпаду СРСР Сполучені Штати намагались допомогти інтегрувати економіку Російської Федерації та інших пострадянських країн до ринкової системи, надаючи у 1990-х рр. чимало технічну допомогу.

Зближення РФ і США у багатьох питаннях міжнародного порядку денного припало на президентство Б. Єльцина (1991-1999) і було зумовлено перш за все слабкістю Росії, яка після 1991 р. поринула в перманентні проблеми в економіці, конфлікти всередині країни та на її нових кордонах. Враховуючи, що США залишились єдиною наддержавою у світі і вийшли з Холодної війни переможцем, російські еліти не мали вибору і рухались у руслі міжнародного порядку на чолі з США.

1994 рік був початком реалізації програми НАТО про партнерство заради миру, в якій взяла участь Росія. Уже в 1997 році було підписано акт про взаємне співробітництво та безпеку між Росією та НАТО.

Проте на початку 2000-х рр. між РФ і США почали виникати суттєві протиріччя, які призвели до подальшого протистояння.

Розпад СРСР ознаменував початок реорганізації політики НАТО, яка обрала курс розширення кількості країн-членів. Природно, що першими кандидатами на вступ до північноатлантичного альянсу стали країни колишнього соціалістичного блоку. Незважаючи на зобов'язання, які прийняло НАТО по відношенню до Росії, у 1999 р. до альянсу приєдналася Польща, Угорщина, Чехія, потім у 2004 р. нова хвиля розширення включила Естонію, Болгарію, Словаччину, Литву, Румунію, Латвію, Словенію. Ці події призвели до того, що Росія почала втрачати свій колишній вплив на пострадянському просторі та у Східній Європі, що природно не влаштовувало уряд РФ, що явно зумовило подальшу зовнішню політику Росії, спрямовану на повернення та утримання свого впливу [1, с. 15-16].

Варто згадати, що російський уряд вважає саме США винними в революціях на пострадянському просторі, зокрема у Революції Троянд у Грузії (2003), де в результаті до влади прийшов опозиційний та прозахідний політик М. Саакашвілі, а також у Помаранчевій Революції (2004), до якої призвело звинувачення одного з кандидатів у президенти В. Януковича у фальсифікації виборів, що й призвело до того, що Президентом України був обраний Віктор Ющенко, який мав прозахідну орієнтацію.

Дані революції, на думку РФ, служили встановленню лояльного та вигідного уряду для країн Заходу на чолі зі США для того, щоб проводити подальшу політику НАТО щодо його розширення, оскільки саме у 2008 р. на Бухарестському саміті було висунуто рішення про те, що в майбутньому Україна та Грузія стануть членами НАТО [31].

Також виділимо таку ситуацію, як введення американських військ на територію Іраку в 2003 р. з метою повалення незручного ним уряду С. Хусейна. Проти цього вторгнення виступила Росія, засудивши дії США. Також проти таких дій адміністрації Дж. Буша-молодшого виступили і такі країни НАТО, як Німеччина та Франція [7, с. 59]. Вторгнення до Афганістану призвело до того, що Сполучені Штати почали поширювати свій вплив у Центральній Азії,

створюючи військові бази. Також це розширило залученість США до процесів на Близькому Сході, який цікавить американців енергоресурсами.

Варто зазначити, що свого часу цей регіон був об'єктом радянського впливу. Звичайно, дані події призвели до того, що Росія прагнути повернути свій вплив у цей регіон.

Війна в Іраку призвела до зростання світових цін на нафту і газ, що призвело до того, що Росія стала одним із найбільших експортерів даних енергетичних ресурсів. У подальшому, наростивши економічну міць, уряд РФ почав обмежувати участь західних компаній у проектах видобутку газу і нафти на території Росії. Прикладами є нафтогазові проекти Сахалін-1 і Сахалін-2, з яких були виключені американська компанія ExxonMobil та британсько-нідерландська компанія Royal Dutch Shell.

Наступним помітним інцидентом у погіршенні взаємовідносин США та РФ стала «Вільнюська промова» (2006), яку виголосив у литовській столиці віцепрезидент США Д. Чейн, яку чимало експертів порівнюють з «Фултонською промовою» (1946). Чейні відкрито висловив невдоволення щодо дій Росії на міжнародній арені (використання російської нафти та природного газу як зовнішньополітичної зброї тиску та деструктивні дії на міжнародній арені), і до дій всередині держави (порушення прав людини). Цей інцидент не зазнав серйозних політичних дій у відповідь, однак вказав, що протиріччя посилюються і протистояння в майбутньому не уникнути, якщо РФ не змінить своєї позиції у вирішенні цих питань [11, с. 32-26].

На початку 2007 р. розгорівся новий конфлікт між країнами, оскільки США планували розмістити елементи своєї системи ПРО у Польщі та Чехії, на що не міг не відреагувати російський уряд, оскільки ПРО було розміщено у безпосередній близькості від території Росії. Попри те, що представники американського уряду стверджували, що ця ініціатива спрямована на захист Європи від північнокорейських та іранських ракет, міністр оборони США Гейтс у зв'язку з наміром про розміщення ПРО заявив, що «Сполученим Штатам слід було б бути готовими до можливого збройного конфлікту з Росією». Дані слова

явно не могли пройти безслідно, і лише підкріпили обурення РФ щодо цього рішення про розміщення ПРО в безпосередній близькості до своєї території [13, с. 153].

Вже в лютому 2007 р. на 43-й Мюнхенській конференції президент РФ Володимир Путін виступив із промовою, в якій засудив дії США, вказавши на те, що це може стати каталізатором для початку «гонки озброєнь» і те, що США, як світовий гегемон, намагається залучити весь світ до конфліктів, які триватимуть вічно. Західні політики та ЗМІ почали підносити промову як те, що Росія намагається розв'язати нову «холодну війну», хоча це була лише відповідь на розміщення ракетного щита в країнах НАТО у Східній Європі. Москва також заявила про те, що ці дії можуть призвести до того, що Росія вийде з Договору про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності. Але ці погрози не вплинули на рішення США та в серпні 2008 р. було підписано угоду про розміщення на території Польщі американських ракет-перехоплювачів. В основному з боку РФ були лише нові загрози на адресу США. В цей час російський уряд вирішив активно взятися за повернення свого впливу на пострадянському просторі [6, с. 135].

2008 р. відбулася п'ятиденна війна між Грузією та Росією. Кремль вбачав у активній політиці президента М. Саакашвілі прагнення повернути під контроль Тбілісі два сепаратистських регіони. Москва ж виступала за збереження статус-кво. Наслідками цієї війни стала загибель сотень людей, тисячі грузинів втекли з Абхазії та Південної Осетії. Росія та Грузія розірвали дипломатичні відносини. Паралельно РФ визнала Абхазію та Південну Осетію незалежними державами [22].

У ряді ЗМІ висловлювалася думка про те, що метою військової операції РФ було захоплення Тбілісі та повалення грузинського уряду, але саме політичний тиск США та союзників, а також неготовність військових до такої операції зірвало такий сценарій. Насправді це не зовсім відповідає дійсності, оскільки Росія вже на четвертий день війни змогла потіснити грузинську армію з Абхазії та Південної Осетії і навіть захопила два міста за межами цих регіонів, навіть

російська армія повністю контролювала повітряний простір і атакувала військові об'єкти Грузії.

Ця інформація явно говорить про перемогу Росії, а заява Президента Росії Медведєва про те, що операцію завершено, лише показала те, що початкова мета вторгнення була виконана. Незважаючи на це, грузинська п'ятиденна війна показала слабкі сторони російської армії. Незважаючи на те, що ЄС визнав, що Грузія почала конфлікт, він також поклав частину провини і на Росію, звинувативши її уряд у тому, що вихід російських військ за межі регіонів Абхазії та Осетії був порушенням міжнародного права, що згодом та США висловили про таку ж думку [21].

Після того, як НАТО засудили дії Росії в Грузії, РФ звинуватила країни альянсу у втручанні в громадянську війну в Лівії (2011). Виступивши на боці повсталих, західні країни досягли основної своєї мети – повалення незручного режиму М. Каддафі, однією із причин, що робить цей режим незручним для США було те, що лідер Лівії хотів перейти на золотий динар, відмовившись від долара при розрахунках за енергоносії [8].

Після приходу нового президента Б. Обама в Білий Дім він виступив із ідеєю переглянути російсько-американські відносини, оголосивши про спробу їх «перезавантаження» [26, с. 36-43]. У 2010 р. між країнами був підписаний новий договір СНВ-3, який мав сприяти подальшому скороченню стратегічної ядерної зброї у цих країнах [27; 48].

Усі вищезгадані випадки можна віднести до пасивного протистояння. Гібридна війна між країнами розпочалася на території Сирії у 2015 р., навіть незважаючи на те, що боротьба йде проти одного ворога. Західні держави та Росія не зацікавлені у встановленні у Сирії ісламістського режиму, але Москва та Захід зробили різну ставку на сторони у конфлікті.

РФ виступила на боці офіційної влади Сирії на чолі з президентом Асадом, тоді як Вашингтон підтримує повстанські угруповання, які виступають проти режиму Башара Асада. Москва підтримує уряд Сирії зброєю та ударами власних

повітряних сил по ворогах, надає дипломатичне сприяння сирійському уряду в ООН та на міжнародних мирних переговорах.

У той час як США заявляють, що російські авіаційні удари спрямовані не лише проти ІД, а й на повстанські угруповання, яким надає підтримку Захід. Якщо участь російських військ було ініційовано і підтримано урядом Сирії, що робить їх присутність у Сирії законним, то США вторглися неофіційно, що призвело до наявності цього конфлікту навколо Сирії [36, с. 87].

У 2014 р. сталася подія, яку більшість експертів вважають тим самим початком холодного протистояння, після якого заголовки у ЗМІ про те, що між РФ та США «холодна війна» почали з'являтися все частіше [28, с. 93-99]. Втручання Росії у революційні події в Україні призвели до анексії Криму та початку військових дій на Сході України. Фактично з 2014 р. Україна стала новою ареною для протистояння Росії та Заходу, який в Москві уособлюють виключно з США. Ці події природно вплинули на подальшу взаємодію РФ і США, зіпсувавши і без того напружені відносини. Більшість експертів вважають, що політика НАТО щодо розширення на Схід призвела до того, що Росія взялася до таких агресивних дій [34, с. 18].

Незважаючи на міжнародну підтримку України, НАТО і США, ніякої значної військової підтримки у 2014-2015 рр. у відповідь проти Росії не було. Ця ситуація призвела лише до санкцій, які були підтримані всім західним блоком, а також Японією, Австралією та Новою Зеландією. Було введено обмеження на низку російських компаній та фізичних осіб на територіях країн, які ввели ці санкції, блокувалася низка російських активів [17, с. 30-52]. У відповідь на це Росія ввела теж санкції. Санкційна війна найбільше завдала удару по російській економіці.

Окремо від цього зріс політичний тиск західних країн у бік Росії, видавлюючи або обмежуючи в міжнародних форматах та організаціях, так у 2014 р. західні країни заявили про припинення своєї роботи у форматі G8 та перехід до формату G7 (без РФ). Незважаючи на це, Росія продовжує бути у складі ради Безпеки ООН, як її постійний член, що дозволяє брати їй участь у вирішенні

найважливіших міжнародних питань, при цьому маючи право «вето» як постійного її члена, що дозволяє РФ виступати проти будь-якого проекту РБ.

У 2015 р. було створено Євразійський економічний союз, за заявою президента Росії В. Путіна, метою якого стало створення моделі потужного наднаціонального об'єднання, здатного стати одним із полюсів сучасного світу і при цьому відігравати роль ефективної «зв'язки» між Європою та Азіатсько-Тихоокеанським регіоном.

Варто згадати, що Вашингтон двічі звинувачував уряд Росії за втручання у вибори президента США в 2016 р. та у 2020 р., що послужило введенню чергових санкцій проти Росії, хоча ця інформація досі залишається непідтвердженою. Ці ситуації лише служили підтримкою для напружених відносин між державами [44].

У квітні 2021 р. Росія сконцентрувала в анексованому Криму та на кордоні з Україною понад 110 тис. військовослужбовців, а наприкінці 2021 р. розвідка США зафіксувала, що РФ сконцентрувала понад 150 тис. військовослужбовців біля кордонів з Україною.

Це призвело до того, що вже на початку 2022 відбулося широкомасштабне вторгнення на територію України. Де головною метою було перетягнути Україну у свою зону впливу. Розв'язавши війну з Україною, керівництво РФ розглядало її як проекцію протистояння з Заходом за сфери впливу. Президент США Байден заявив, що «Зараз Україна – на передовій лінії у боротьбі за демократію та за свободу» [40].

Київ отримує велику військову, продовольчу підтримку з багатьох країн, також було введено ленд-ліз для України з боку США, який значно полегшить процедуру відправки американської зброї Києву, що дуже допоможе Україні у протистоянні з Росією [60].

Війна Росії проти України де-факто означає нову «холодну війну» між Росією та Заходом. Нинішній розрив економічних зв'язків, ізоляцію від західного світу та санкції можна розглядати як «вигнання» Росії з цивілізованої Європи. Тож на полях битв в Україні лише вирішується де саме пролягатиме

нова Залізна стіна. У будь-якому випадку після війни, зважаючи на руйнівний вплив санкцій, російський режим повністю закритється (дипломатично, інформаційно, культурно) від Заходу, намагаючись зберегти владу на фоні різкого погіршення життя в Росії.

З цієї інформації можна зробити висновок, що колективний Захід майже десятиліттями ігнорував російську агресію в інших країнах, не бажаючи втратити економічні вигоди від Росії, також намагався не помічати встановлення диктатури у РФ, яка і дозволяє Москві вести таку агресивну зовнішню політику. Недостатньо сильні санкції після анексії Криму, підтримки та фінансування війни на Сході України, та небажання ввести нові санкції проти Росії, до початку вторгнення в Україну (американська, британська розвідки знали про майбутнє вторгнення Росії в Україну), і дали можливість увесь цей час Росії збільшувати свій військовий потенціал, що і призвело до таких жахливих наслідків.

Головне визнавати свої помилки, що зараз і робить колективний Захід, поступово відмовляючись від російських енергоресурсів, та відмовляючись від будь-яких взаємодій з Росією, та посиливши поставки зброї для того, щоб Україна зберегла свою незалежність.

Також МЗС Великобританії Ліз Трасс було заявлено, що угода між Росією та НАТО, де обидві сторони не вважають один одного ворогами – мертва, і що тепер треба передивитися підхід до безпеки у Європі, що також було заявлено Пентагоном, і вже можна побачити, як більшість країн НАТО збільшують витрати на оборону.

Вже можна бачити неефективність міжнародних інститутів та організацій, які нічого не можуть зробити проти розпочатої війни у центрі Європи. Людство дуже успішне у двох речах – створенні та вирішенні проблем, тож можна говорити про те, що у найближчому часі буде переглянута роль міжнародних організацій, і буде зроблено певний аналіз, який дозволить реорганізувати існуючі організації, чи повністю замінити їх на більш ефективні, щоб не дозволити створення ще одного «Путіна».

Тож на сьогодні предметом протистояння саме США і Росії є різне бачення правил гри у світовій політиці та структура світового порядку. Росія виступає за формування нової багатополлярності з виокремленням сфер впливу регіональних і великих держав, включно з фіксацією власної сфери впливу (Україна, Білорусь, Молдова, Грузія, Вірменія, частково Центральна Азія). США як домінуюча у системі міжнародних відносин виступає проти будь-яких поділів на сфери впливу, оскільки їм це не вигідно та борються за збереження глобального лідерства, яке вони не хочуть втрачати.

3.2. Визначення ознак Холодної війни у конфронтації Росії та Заходу

Останніми роками від багатьох експертів і ЗМІ можна почути, що сучасні російсько-американські відносини та рівень протиріч між країнами нагадують Холодну війну. Остання завершилась в 1991 р. беззаперечною перемогою Сполучених Штатів Америки, результат чого стало формування однополярного світу. Але вже з початку 2000-х рр. відновились тенденції до формування нових протиріч між Вашингтоном та Москвою, хоча вплив останньої на міжнародній арені значно зменшився, тому нові протиріччя не могли мати тієї гостроти як за часів «Холодної війни». Першим проявом цього стало поширення та культивування владою в РФ антиамериканських настроїв і звинувачень США у внутрішніх проблемах Росії.

З іншого боку, зважаючи на різницю геополітичних потенціалів країн, Сполучені Штати Америки перестали розглядати Росію як велику загрозу чи конкурента [23].

Сьогодні основним противником США на міжнародній арені є Китай, оскільки Пекін прагне світового лідерства, що явно непокоїть Вашингтон. Американський уряд лише хоче нівелювати невизначеність у діях Росії на міжнародній арені, спираючись на політику «стримування». Здебільшого, саме ця політика і дозволяє говорити про те, що сучасні відносини Росії та США – це нова «холодна війна». Розберемо інші ознаки холодної війни, наведені в розділі 1.2, порівнявши, як точно можна говорити про те, що між країнами йде холодне протистояння.

Гонка озброєнь. Більшість експертів відзначають те, що складно говорити про гонку як таку, коли військові витрати США становлять понад \$801 млрд., тоді як РФ – близько \$65,9 млрд доларів, тобто різниця у 16 разів (дані на кінець 2021 року). Варто відзначити, що ця ознака, як і випадку Китаю, реалізується вибірково – РФ вкладає гроші лише в те озброєння, яке необхідне для реалізації власних ініціатив.

США і РФ входять в ядерний клуб і мають величезні запаси ядерних боєголовок, різниця в кількості яких мінімальна. Це пов'язано з існуванням договору СНО-3 про заходи подальшого скорочення та обмеження стратегічних наступальних озброєнь, який було продовжено до 5 лютого 2026 р., завдяки якому паритет між ядерними силами РФ та США зберігається. Обидві країни активно модернізують свою ядерну зброю.

Експерти говорять про гонку озброєнь між країнами саме у сфері модернізації ядерної зброї, так як з кожним роком з'являється все більше нового високотехнологічного озброєння, поява якого у противника явно дає знак для початку розробки ще більш досконалої зброї, щоб не поступатися один одному, а також конкурувати і з іншими країнами, що входять до ядерного клубу.

США і Росія з кожним роком нарощують військовий потенціал, тим самим вкладаючи кошти у військові розробки нового високотехнологічного озброєння. Якщо для Холодної війни головним показником наявності гонки озброєння було нарощування кількості озброєння, то на сучасному етапі протистояння Вашингтона і Москви, під гонкою озброєння експерти мають на увазі ведення боротьби за інноваційність озброєння.

Боротьба ідей. Холодна війна була викликана головним чином ідеологічним протистоянням двох систем: капіталізму та соціалізму. Зараз конфронтаційні відносини між РФ і США не засновані на ідеологічному протистоянні. Сьогодні ці дві країни є капіталістичними, а громадяни мають приблизно ідентичні суспільні цінності.

Варто відзначити існування доктрини «Русского мира», яку можна використовувати як ідеологія, оскільки цей концепт став дуже популярним і надихаючим символом пробудження національного духу в РФ. Тож вважати цей концепт за повноцінну ідеологію не варто, тому що тут йдеться більше про те, щоб виправдати свої дії, що проводяться на території пострадянського простору, а не про те, щоб ця ідеологія була протиставлена устрою США.

Конфлікт альтернативних соціально-економічних систем. На даний момент цей конфлікт також відсутній. Що Росія, що Китай вибудовують свою

економіку у тій міжнародній економічній системі, яка вже існує. Хоча Росія незадоволена таким порядком, але розуміє, що не має можливості її змінити, і змушена проводити свою економічну стратегію у тій самій системі, що й інші держави. Варто зауважити, що Росія залежна від цієї системи і зараз повною мірою може себе забезпечити лише продовольчими товарами, на відміну від СРСР та його союзників, які мали відокремлену економіку та могли себе забезпечити себе всіма товарами споживання.

Розбіжності скоріше стосуються соціально-політичної системи. Як було згадано, що США говорить про те, що веде боротьбу з автократіями, представниками яких є безпосередньо Росія та Китай, цим протиставляючи свою політичну систему, говорячи про боротьбу демократії проти автократії. Також російське ЗМІ, політики, експерти стверджують, що Росія відстоює консервативні цінності, протиставляючи їх сучасним західним. Хоча це можна розцінювати як черговий прояв пропаганди.

Протистояння супротивників на територіях "третьох" країн. Майже всі конфлікти, які відбувалися і відбуваються на пострадянському просторі, не обходяться без втручання Російської Федерації. Але лише у декількох випадках втручання Росії у конфлікти в інших пострадянських країнах призводили до того, що до них залучались Сполучені Штати. Прикладом прямого протистояння є війна в Україні, де уряд Росії спочатку надавав військову допомогу сепаратистам на території Донбасу, а потім і самі війська Російської Федерації вже напругу воюють зі Збройними силами України, яким надають підтримку колективний Захід на чолі з США. Другим явним прикладом є протистояння у Сирії, де військова компанія Росії закріпила свій вплив на Близькому Сході. І в той час, як США надавали військову та фінансову підтримку повстанцям, Росія намагалася допомогти зберегти режим Б. Асада, не дозволивши повстанцям здійснити переворот у країні.

Нарощування військової присутності закордоном. США збільшує свою військову присутність у всьому світі, включаючи і Східну Європу. Наприклад, Сполучені Штати в 2020 р. підписали договір про розміщення американських

солдатів на території Польщі, наявність бази ВПС в Румунії, американські військові розширюють свою присутність у Норвегії [54]. Також США, разом з Канадою та Великою Британією організували тренувальні місії на території України, що також призвело до розширення військової присутності в регіоні (не кажучи вже про фінансову та військову допомогу України та інших країн Східної Європи).

Слід зазначити, що США посилює свою військову присутність у країнах НАТО, щоб посилити безпеку країн-членів (Латвії, Литви, Естонії, Польщі), які стурбовані агресією Росії й просять про посилення військової присутності альянсу на їх території [54]. У результаті парадокс полягає в тому, що країни, які знаходяться на західному кордоні Росії просять підтримки Альянсу та США, посилення їх військової присутності саме через агресивну поведінку Росії.

У цей час російські військові бази переважно присутні у країнах колишнього Радянського Союзу: Киргизія, Казахстан, Білорусь, Вірменія, Таджикистан. Території сепаратистських регіонах, на яких розташовані військові частини Збройних сил РФ: ДНР, ЛНР, Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я. Єдина військова база РФ, яка перебуває не на території країн пострадянського простору, це в Сирії, в якій, в основному, і нарощується військова присутність Росії. Прикладом цього є домовленість з урядом Сирії про передачу додаткової ділянки землі та акваторії біля російської авіабази в Хмеймімі. США в цей же час також нарощує свою військову присутність у Сирії, навесні 2021 р., було збільшено інтенсивність повітряних перевезень вантажів військового призначення та наземних переміщень колон бойової техніки у східних САР. Ця інформація, не могла не турбувати уряд РФ, і в черговий раз висловила невдоволення діями США, вказавши на їхню незаконну присутність на території Сирії, на що Пентагон відповів, що дії російських військових на північному сході Сирії порушують механізм деконфліктування.

Варто відзначити намір уряду РФ про будівництво військової бази у Судані. У 2017 році колишній президент Судану Омар аль-Башир прибув до Росії та просив у президента РФ В. Путіна про захист від агресивних дій США. Мова

про те, що розташування російської бази в Судані, розширити свій вплив в Африці, і розширити свій вплив у такому регіоні, як Червоне море, що турбує уряд США. З 2017 року військова база у Судані так і не з'явилася, але на території країни почали працювати російські військові інструктори. У 2019 р. Омар аль-Башир був повалений, відповідно це призвело до уповільнення вирішення питання про створення російської військової бази, але у 2020 р. було підписано угоду щодо створення пункту матеріально-технічного забезпечення російського флоту.

Паралельно з цим США також розширює взаємодію з урядом Судану, роблячи активні кроки щодо тиску на суданську владу з метою анулювання угоди між Москвою та Хартумом про створення російської військової бази.

Ця ознака реалізується в односторонньому ключі, тому що єдина діюча російська база, яка справді може вплинути на розширення впливу знаходиться в Сирії, тоді як США реалізує нарощування своєї військової присутності закордоном, включаючи і країни, що межують на пряму із Росією. Якщо порівнювати з періодом Холодної війни, коли СРСР у цьому плані був набагато впливовішим і мав союзників у різних куточках світу, то сучасна Росія не змогла повноцінно поширити свій вплив навіть на пострадянському просторі. Як наслідок, Росія має обмежену кількість союзників, що не дозволить Росії просувати повноцінно свій вплив.

Політика "стримування". Створення військово-політичних блоків є одним із головних компонентів політики «стримування». НАТО на сьогодні вдало справляється зі стримуванням амбіцій Москви щодо повернення країн колишнього СРСР у свою сферу впливу. Багато країн Варшавського договору зараз перебувають у НАТО, що дозволило альянсу просунутися до кордонів Росії, що явно викликає обурення у Кремлі. У Фінляндії, яка знаходиться на кордоні з Росією також посилюються настрої на підтримку вступу країни до НАТО, хоча до цього позиціонувала себе як позаблокова держава. Але як стверджує фінський уряд бажання приєднатись до альянсу викликано агресією Росії після 2014 року і тиском на сусідів, позитивні настрої щодо вступу в НАТО

також виявляє Швеція [51]. Таким чином, РФ своїми ж діями, створюють собі дедалі більше ворогів і безпекових викликів біля своїх кордонів. Якщо раніше НАТО не зовсім розумів, для чого він існує, то зараз, після початку війни в Україні, розпочатої Росією, мета існування знову з'явилася.

Створення у 1992 році блоку ОДКБ можна віднести також до боротьби за зони впливу, на що також спрямовано створення Євразійського економічного союзу, щоб закріпити більшу частину Центральної Азії під своїм впливом. Блок ОДКБ має такі самі цілі на міжнародній арені, як і НАТО, але, природно, не має такого впливу на міжнародній арені як Північноатлантичний альянс.

У зв'язку з війною в Україні, колективний Захід на чолі з США збільшив постачання зброї до України, якраз для того, щоб не дозволити просувати російський вплив туди, де його не очікують, стримуючи його за рахунок цієї військової допомоги.

Варто відзначити санкції, які використовуються проти Росії регулярно за останні 8 років. Кількість яких збільшилась після нападу Росії на Україну, що на сьогодні робить Росію світовим лідером за кількістю санкцій. Ініціатором запровадження санкцій виступили США і були підтримані країнами ЄС, Австралією, Канадою та Японією. Москва також використовує санкції проти країн Заходу, але найбільшого удару санкції завдають саме Росії, яка страждає через крайню обмеженість ринку.

Росія також намагається стримувати розповсюдження альянсу НАТО на пострадянському просторі та бореться за повернення країн колишнього СРСР у сферу свого впливу, хоча в більшості випадків ці спроби є невдалими.

Можна зробити висновок, що Захід на чолі зі США вдало проводить політику стримування амбіцій Кремля, чим викликають обурення і призводять до дій у відповідь з боку Росії, тим самим реалізуючи політику «стримування» проти один одного.

Інформаційно-пропагандистська діяльність. США та РФ активно використовують ЗМІ та соціальні мережі. Антиамериканський посил має практично кожен випуск новин на федеральних каналах Росії, незліченні

передачі, просякнуті антиамериканським та антизахідним посилом. Багато американських ЗМІ також бачать у Росії одну з головних (поряд з Китаєм) загроз демократичному світу та міжнародній безпеці. Обидві держави створюють в очах громадськості образ ворога зі свого супротивника, використовуючи всі можливі інформаційні канали.

Інформаційна війна вийшла абсолютно на новий рівень з часів Холодної війни. Саме інформаційна війна між США та Росії є наймасштабнішою за усіх часів, інформаційна пропаганда є дуже важливою складовою відносин, країни звинувачують один одного у всьому. Так США експортує «образ ворога» з Росії по всьому світу, а враховуючи величезну сферу впливу, Сполучені Штати вдало реалізують ініціативу, а РФ через відсутність такої сфери впливу не має значної підтримки на міжнародній арені. Згадаю і соціальну мережу Twitter, у якій хештеги пов'язані з агресією Росії, як ніколи популярні. Також частими є згадки з двох сторін про те, що «російські хакери»/«американські хакери» проводять атаки на державні установи, метою яких є розвідка та викрадення інформації.

Згадаємо і про те, як сучасна російська влада переписує історію, наприклад говорячи про те, що Росія ні на кого не напала чи виправдовує це все тим, що це робиться для захисту російськомовного населення (дивлячись на події в Україні, і на те, як російські війська знищують міста, з найбільш російськомовним населенням, це не може не дивувати).

Реалізується багаторівнева система дезінформації, де багато фейків, підміни слів та виразів, можна спостерігати, як це відбувається у соціальних мережах, у новинах, скрізь.

У сфері пропаганди США демонструють явну перевагу. Порівнюючи з пропагандистським протистоянням Китаю та США, у російської влади не виходить отримати повну довіру з боку власного населення, тоді як Китай успішно реалізує внутрішню інформаційну діяльність, спрямовану на довіру та прихильність до уряду. З чого можна судити, що Росія програє в інформаційній війні, що на міжнародній арені, що в самій державі, незважаючи на незліченні спроби формування американцям образу головного порушника миру у світі.

Можна назвати такі ознаки «Холодної війни», які є у протистоянні країн Заходу на чолі зі США проти Російської Федерації:

- Несиметрична (точкова) гонка озброєнь. Метою суперників є не досягнення кількісної переваги в озброєннях, а лідерство у винаході різних високотехнологічних, інноваційних озброєнь (гіперзвукові ракети, космічні озброєння, БПЛА та ін.);
- протистояння США і Росії відбувається на територіях «третіх» країн;
- нарощування військової присутності закордоном. Реалізується у односторонньому порядку з боку США;
- політика «Стримування». Активно реалізується США щодо РФ для унеможливлення повернення вплив Москви у Східній Європі;
- масштабна інформаційно-пропагандистська діяльність з обох сторін, спрямована на дискредитацію супротивника.

Після розпаду СРСР Сполучені Штати Америки постійно намагались налагодити прогнозовані та конструктивні відносини з Росією (останніми, хто це намагався зробити був президент США Б. Обама з його ініціативою «Перезавантаження відносин з Москвою» та президент Д. Трамп у 2017 р.). Слід розуміти, що у американських стратегічних документах Росія не є головною загрозою чи конкурентом. Її роль частіше всього визначається як держава-ревізіоніст, яка прагне змінити правила міжнародного порядку. Здебільшого війна РФ в Україні спрямована на те, щоб продемонструвати Заходу і США свою значущість, і що з їх інтересами слід рахуватись.

Навіть нова адміністрація Дж. Байдена почала свою каденцію з заяв про необхідність налагодження прогнозованих відносин з РФ та підтримки стратегічної стабільності. На даний момент головним викликом для США є прагнення Китаю повернути під свій контроль острів Тайвань.

Зараз також відбувається криза адміністрації Дж. Байдена, викликана внутрішніми проблемами та зовнішньополітичними невдачами – невдалим виведення військ з Афганістану, міграційною кризою у південних штатах і

пандемією COVID-19. Війна в Україні стала новим викликом. Врегулювання ситуації відповість на питання про результативність американської підтримки.

Зазначу, що рейтинги президента Дж. Байдена поступово падають, що вдаряє по позиціям демократів. У листопаді 2022 р. у США відбудуться вибори до Конгресу, на яких перемогу зможуть здобути республіканці. Аналізуючи цю обстановку, Сполучені Штати зацікавлені в тому, щоб допомогти Україні у війні з Росією, та щоб ця допомога була ефективна. Риторика та дії США щодо цієї ситуації в Україні спрямовані на демонстрацію своєї сили та рішучості, того, що США готові аналогічно діяти в АТР.

До вторгнення Росії в Україну російсько-американські відносини можна було охарактеризувати як конфронтаційні, вкрай прохолодні, в яких обидві сторони працюють на послаблення позицій одна одній на міжнародній арені. Однак війна в Україні перевернула усі уявлення американців про безпеку у світі і визначила поточного ворога у вигляді Росії. НАТО визначився з головною метою свого існування, саме Росія підштовхнула до того, що Фінляндія, Швеція вступають у найближчий час в НАТО, саме Росія підштовхнула країни Європи у майбутньому зосередити свою увагу на безпеці своїх кордонів та на воєнну модернізацію. Тож Росія своїми рішеннями у зовнішній політиці зробила усе, щоб більшість сусідів бачили у ній ворога. Промінявши довгострокові перспективи на короткострокові вигоди.

ВИСНОВКИ

До середини ХХ ст. у міжнародних відносинах війна вважалась одним з вагомих і дозволених засобів досягнення зовнішньополітичних цілей держави. Застосування військової сили розглядалось як засіб врегулювання спорів між державами. Лише після руйнівних наслідків Другої світової війни та появи ядерної зброї світові політики зрозуміли, що війна більше не є доцільним засобом вирішення конфліктних ситуацій між державами й яка може призвести до жахливих наслідків. Тож було вирішено створити нові методи та способи протистояння, відстоювання власних геополітичних інтересів, особливо це стосується наддержав, які мали ядерну зброю, і при прямому протистоянні могли знищити один одного.

У нових політичних і військово-технічних умовах на зміну виключно військовим методам боротьби прийшли більш м'які форми протистояння. Найбільш повно вони проявилися у феномені «Холодної війни». Остання була глобальним геополітичним протистоянням між західним світом на чолі з США, з одного боку, і СРСР та його сателітами – з іншого, що тривало у 1946-1991 рр. Головною відмінною рисою цього протистояння від інших було те, що не було прямого воєнного конфлікту між цими країнами.

У роботі було проаналізовано головні події Холодної війни та визначено ключові точки непорозуміння між сторонами, які і призвели до протистояння. Ми простежили динаміку цього конфлікту, що дозволило нам визначити головні ознаки у протистоянні США та СРСР, які і характеризували це протистояння як «холодна війна»:

- 1) протистояння носило не лише геополітичний, а й ідеологічний характер (боротьба ідей);
- 2) політика стримування;
- 3) симетрична гонка озброєнь;
- 4) нарощування військової присутності закордоном;
- 5) ведення протистояння на території «третіх» країн;

б) «Холодна війна» була конфліктом альтернативних соціально-економічних систем;

7) вагома роль інформаційно-пропагандистських методів боротьби.

Ці ознаки стали основою для нашого дослідження, завдяки яким ми з'ясували і зіставили нові ознаки.

Говорячи про другий та третій розділи, де розмова йде про два протистояння, відзначу те, що хоч ці два протистояння більшість публіцистів, експертів називають однією назвою «Холодна війна 2», за своїм характером вони дуже відмінні.

У другому розділі було розглянуто сучасні відносини Китаю та США. Проаналізувавши усі кризові ситуації у відносинах Пекіну та Вашингтону, було одразу визначено, що КНР на сьогодні являється головним конкурентом США за місце світового лідера. І тут треба зазначити, що у часи першої Холодної війни, США були головним ворогом на карті світу для СРСР, так само і СРСР для США, але Китай є саме конкурентом, а не ворогом для Сполучених штатів, так само і Сполучені Штати для Китаю. Сенс протистояння цих країн, боротьба за світове лідерство, за сфери впливу, де США використовує методи Холодної війни, для стримування ініціатив Китаю, не дозволяючи йому зайняти домінуюче місце у світі, Пекін змушений на це реагувати і використовує схожі методи у відповідь, тож цими ознаками є:

- політика стримування;
- несиметрична гонка озброєнь;
- укріплення США старих військово-політичних альянсів у АТР;
- сучасне протистояння США і Китаю за глобальне лідерство носить виключно геополітичний характер майже позбавлене ідеологічного компоненту;
- масштабна та системна інформаційно-пропагандистська діяльність.

Проаналізувавши ці ознаки, можна говорити, про активне застосування ознак першої Холодної Війни, саме з боку США, яке і направлене на послаблення позицій Китаю, як і у АТР, так і світі.

У третьому розділі було розглянуто сучасні відносини країн Заходу на чолі з США та Росією. Було проаналізовано усі моменти протистояння, було проведено порівняння першої Холодної війни з цим протистоянням. Враховуючи те, що актори майже однакові, та бажання СРСР як і Росії до світового лідерства теж, тож ми ще провели порівняння СРСР з сучасною Росією, знайшовши явні відмінності. По-перше, сучасна Росія, це не СРСР, який мав доволі таки привабливу ідеологію. По-друге, Радянський союз мав союзників по всьому світу.

Завдяки аналізу протиріч, зіткнень на міжнародній арені інтересів Москви та Вашингтону вдалося визначити головні ознаки притаманні цьому протистоянню, та які мають схожість з Холодною війною 1946-1991 рр.:

- несиметрична (точкова) гонка озброєнь;
- протистояння США і Росії відбувається на територіях «третьох» країн;
- нарощування військової присутності за кордоном (реалізується у односторонньому порядку з боку США);
- політика стримування;
- масштабна інформаційно-пропагандистська діяльність.

Хотілось би відзначити, що на сьогодні після вторгнення в Україну, Росія дійсно є тим самим агресором, у якому зараз бачать дійсну небезпеку, натомість Росія також бачить у США та країнах Заходу своїх ворогів, з чого і з'являється та сама напруга, схожа з часами «Карибської кризи», яка у будь який може перерости з холодного протистояння у гаряче.

Хоч, як вже було вказано, Росія не є головним конкурентом на світовій арені, але точно є головним ворогом для безпеки перш за все у Європі.

Визначивши головні ознаки у протистояннях Китаю з США та Росії з країнами Заходу, порівняємо їх з тими ознаками, які були характерні у часи першої Холодної війни, розглянемо табл 1.

Порівняння сучасних протистоянь з Холодною війною

№	Холодна війна (1946-1991)	Відносини Китаю та США	Відносини Росії та Заходу
1	Політика стримування	+	+
2	Симетрична гонка озброєнь	Несиметрична гонка озброєнь	Несиметрична гонка озброєнь
3	Нарощування військової присутності закордоном	+(лише з боку США)	+(лише з боку США)
4	Ведення воєнного протистояння на території «третіх» країн	торгове протистояння	+
5	Протистояння носило не лише геополітичний, а й ідеологічний характер	Виключно геополітичний	Росія немає ні ідеології та не є геополітичним конкурентом США
6	Конфлікт альтернативних соціально-економічних систем	-	-
7	Вагома роль інформаційно- пропагандистських методів боротьби	+(Масштабна інформаційна війна)	+(Масштабна інформаційна війна)

Завдяки цій таблиці можна дуже чітко побачити, те як деякі методи змінилися, які зникли, а які стали одними з провідних. Звісно ж ці зміну зумовлено саме новими тенденціями. Найвагоміше місце зараз займає саме інформаційна війна, ріст цієї ознаки викликаний саме розвитком інформаційних технологій, та тим обсягом впливу, яким зараз вони володіють. Також актуальність не втратила політика стримування, завдяки якій вдається реалізувати усі поставлені задачі, в основному ця ознака, як і нарощування

військової присутності закордоном, реалізується в основному з боку США, в той час, як у часи Першої Холодної війни, це відбувалося з обох сторін. Тож одразу можна зробити висновок, що США вдало узяло на використання методи Холодної війни, та вдало їх реалізує. Що до відмінностей, одразу же відзначмо, що зараз сучасні протистояння позбавленні ідеологічного характеру, та немає протистояння соціально-економічних систем, так як усі країни взаємодіють та існують в одній системі, де усі економічно пов'язані.

Тож ознаками «холодних війн» ХХІ ст. є:

- політика стримування;
- нарощування військової присутності закордоном;
- несиметрична гонка озброєнь;
- протистояння на територіях «третіх держав» (торгове чи воєнне);
- масштабна інформаційна війна.

Порівнявши Холодну війну з сучасними протистояннями, можна зробити висновок, що звісно, це різні протистояння, але зі спільними ознаками, завдяки цим ознакам і методам, можна говорити, що Холодна війна – це не тільки певний період в історії, а й термін, яким можна охарактеризувати певні відносини між державами. «Холодна війна» – це протистояння держав, направлене на виснаження, ослаблення, яке реалізується шляхом економічного, торгівельного, політичного тиску.

Ми спостерігаємо, що методи та практики часів Холодної війни є актуальними і на сьогодні, а також і результативні у своєму використанні, використовуючи методи «холодної війни» можна виснажити супротивника морально, матеріально, не перетворюючи це у пряме зіткнення, але в цьому і є головний ризик, що у будь який момент холодне протистояння може перерости у гаряче.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутянян Г. МНОГОПОЛЯРНАЯ ХОЛОДНАЯ ВОЙНА. «21-й ВЕК». 2007. №1 (5). С. 11-22.
2. Бібліотека КІМО. Суецька криза. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/02.htm>
3. Вартазова Л. С. Кобринская И. Я. США – КИТАЙ: БОРЬБА ДВУХ СТРАТЕГИЙ И ПРАКТИК МИРОВОГО ЛИДЕРСТВА. ИМЭМО. 2018. – 65 с.
4. Ващенко А. В. Холодная Война: Back to the Future. НОВОЕ ПРОШЛОЕ. 2016. №3. С. 169-173.
5. Давыдова Ю. А. Кокоулина О. П. Денисенкова Н. Н. Внешняя политика США в начале XXI века: отношения с Китаем. Политик. Серия: История и политические науки. 2019. №2. С. 95-102.
6. Деменко О.Ф. Нова «Холодна війна» та її вплив на формування пріоритетів зовнішньої політики України. Проблеми всесвітньої історії. 2020. №2 (11). С. 131-147.
7. Дудайти А. К. Война в Ираке 2003 г. и позиция ведущих стран-членов Евросоюза. Via in tempore. История. Политология. 2016. №37. С. 56-60.
8. Емузова Э. «Золотая инициатива» М. Каддафи как вызов новому мировому порядку. Общество: политика, экономика, право. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/zolotaya-initsiativa-m-kaddafi-kak-vyzov-novomu-mirovomu-poryadku>
9. Карпенко В. Німеччина. Створення ФРН і НДР. Німецьке «економічне диво». Об'єднання Німеччини. Роль Німеччини на сучасному етапі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/nimeccina-stvorennia-frn-i-ndr-nimecke-ekonomicne-divo-obednanna-nimeccini-rol-nimeccini-na-sucasnomu-etapi-383592.html>
10. Кашин В. Тимофеев И. Американско-китайские отношения: к новой холодной войне? Валдай. 2021. №6. С. 3-38.

11. Ковбасюк А. Р. Возрождение «Холодной войны»: правда или вымысел? Актуальные проблемы международных отношений. 2013. №14. С. 32-36.
12. Комяга К. А. Відносини КНР та США в контексті регіональних та глобальних проблем ХХІ ст. Дипломна робота магістра ОУН І. І. Мечникова; Одеса, 2020. – 62 с.
13. Кондратенко О. Ю. Основні моменти формування російсько-американських відносин у постбіполярний період. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2010. №1. С. 148-156.
14. Котеленец Е. А. Пропаганда без правил, или информационное противостояние в условиях «Холодной войны». Вестник РУДН. Серія: історія. 2015. №4. С. 120-128.
15. Кречетніков А. Маловідомі факти про угорські події 1956 року, (23 жовтня 2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/10/161023_hungary_1956_usse_dk.amp
16. Крупина В. О. Нарада у Гельсінкі. Цей день в історії. 2018. №7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/h/0801Q/>
17. Лисенко Т. О. Америко-російські відносини у 2014-2018 роках. Дипломна робота бакалавра ОУН І. І. Мечникова; Одеса, 2018. – 59 с.
18. Лексютина Я. В. США и политика «одного Китая». OUTLINES OF GLOBAL TRANSFORMATIONS. 2017. №5. С. 99 – 115.
19. Лексютина Я. В. Политика США по отношению к Тайваню в контексте американо-китайских отношений в начале ХХІ века. Журнал ПОЛИТЭКС. 2009. Том 5, №1 С. 197-218.
20. Манжола В. А. Міжнародні відносини та світова політика: підручник; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2-ге вид.: Знання, 2014. – 662 с.
21. Матвійчук Я. В. Чи не поспішив ЄС із висновками щодо російсько-грузинської війни? / Радіо Свобода, (29 липень 2009). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/amp/1846045.html>

22. Моти́ко А. Лендъел М. Передумови, рушійні сили та перспективи еволюції російсько-грузинського конфлікту у Південній Осетії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bestreferat.ru/referat-130240.html>
23. Най Дж. Россия слабеет, но мир должен относиться к этому серьезно / Радио Свобода, (9 травня 2020). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.krymr.com/a/rossiya-slabeet-no-mir-dolzhen-otnositsya-k-etomu-seryezno-dzhozef-naj/30623747.html>
24. Пажэдань М. Летяев В. Новая эра китайско-американских отношений (2013-2018). Казанский вестник молодых ученых. 2019. Том 3, №4. С. 162-168.
25. Пак С. Торговая война Китая и США: что будет с китайской экономикой? Вестник международных организаций. Том 15, №2. С. 213-235.
26. Пархомець А. П. Американо-російські відносини в період адміністрації Б. Обама. Дипломна робота спеціаліста ОУН І. І. Мечникова; Одеса, 2016. – 65 с.
27. Пітей Н. Система ПРО в американо-російських відносинах під час президентства Б. Обама. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2018. Випуск 44. С. 171-182.
28. Погорелко А. Герасина Т. Смысловые маркеры дискурса Холодной войны. Политическая лингвистика. 2016. №2. С. 93-101.
29. Портанский А. Вступление в силу ВРЭП способствует укреплению лидерства Китая в АТР (12 січень 2022). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.trrussian.com/amp/mnenie/planiroval-li-sssr-vtorzhenie-v-turciyu-5612681s://www.imemo.ru/publications/relevant-comments/text/vstuplenie-v-silu-vrep-sposobstvuet-ukreplenyu-liderstva-kitaya-v-atr>
30. Портякова Н. В. Нашли QUAD: для чего лидеры Австралии, США, Индии и Японии встречаются лично и почему AUKUS пока не вбил клин во взаимодействие «четверки» (23 сентября 2021). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iz.ru/1225783/nataliia-portiakova/nashli-quad-dlia-chego-lidery-avstralii-ssha-indii-i-iaponii-vstrechaiutsia-lichno>

31. Результати Бухарестського саміту НАТО. Декларація Бухарестського саміту прийнята главами держав і урядів, що взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради в Бухаресті 3 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_8443.htm
32. Семиженко А. В. Коберник К. Г. 60 років тому з'явився Берлінський мур. Його звели за ніч «для захисту від фашистів». Насправді ж – аби зупинити масові втечі із соціалістичної НДР. Як це було? Бабель. №8. 2021. С. 1-9.
33. Сирота Н. Мохоров Г. США VERSUS Китай: воєнно-політичне соперництво. Міжнародний науково-дослідницький журнал. 2019. №4 (82). С. 123-128.
34. Толстов С. В. Фесенко М. В. ФЕНОМЕН «НОВОЇ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» З ПОГЛЯДУ ПОЛІТОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». №20. 2019. С. 3-42.
35. Халупа І. Р. 60 років тому СРСР здійснив перше ядерне випробування (28 серпня 2009). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.radiosvoboda.org/amp/1809928.html>
36. Четвериков А. Новый виток «холодной войны» или «холодная война версия 2.0». «Архонт». 2018. №5 (8). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.arkhont.ru/_files/ugd/966b90_084059937b9b4a7682c44ec076de708e.pdf
37. Юнюшкина А. С. Шаповалова К. А., Каткова Е. Ю. Торговая война США с Китаем как попытка вернуть глобальное лидерство. Международные отношения. 2021. № 2. С. 55-68.
38. Явэнь Линь. Политика КНР в отношении проблемы Тайваня в XXI веке. Казанский вестник молодых ученых. 2019. №4. С. 135-141.
39. Arjun Kharpal. Huawei overtakes Samsung to be No. 1 smartphone player in the world thanks to China as overseas sales drop, (29 July 2020). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cnn.com/2020/07/30/huawei-overtakes-samsung-to-be-no-1-smartphone-maker-thanks-to-china.html>

40. Biden's speech in 2022, in Warsaw / Remarks by President Biden on the United Efforts of the Free World to Support the People of Ukraine, (26 March 2022). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/03/26/remarks-by-president-biden-on-the-united-efforts-of-the-free-world-to-support-the-people-of-ukraine/>
41. China overtakes US as EU's biggest trading partner, (17 February 2021). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.bbc.com/news/business-56093378.amp>
42. China announces retaliatory tariffs on \$34 billion worth of US goods, including agriculture products, (15 June 2018). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.cnbc.com/amp/2018/06/15/china-announces-retaliatory-tariffs-on-34-billion-worth-of-us-goods-including-agriculture-products.html>
43. Christopher Condon. U.S. Would Use Sanctions If China Invaded Taiwan, (6 April 2022). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-06/yellen-says-u-s-would-use-sanctions-if-china-invaded-taiwan>
44. Chris Zappone. What form does "Russian interference" take? And how has a climate of "fake news" taken on a life of its own in the US? (27 October 2020). The Sydney Morning Herald. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://amp.smh.com.au/world/north-america/how-does-russia-meddle-in-us-politics-20201024-p5688e.html>
45. Coronavirus: Trump stands by China lab origin theory for virus, (30 April 2020). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52496098.amp>
46. David Kestenbaum. Chinese Missile Destroys Satellite in 500-Mile Orbit, (19 January 2007). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.npr.org/2007/01/19/6923805/chinese-missile-destroys-satellite-in-500-mile-orbit>

47. George Kennan's "Long Telegram", (22 February 1946). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116178.pdf>
48. Hans Martin Sieg/ Kas International Reports. A nuclear-weapon-free world? President obama's initiative for nuclear disarmament, (July 2010). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.jstor.org/stable/resrep09993?seq=1>
49. Helen Davidson and Gavin Blair. China warns US-UK-Australia pact could 'hurt their own interests', (16 September 2021). The Guardian. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://amp.theguardian.com/world/2021/sep/16/cold-war-mentality-china-criticises-aucus-us-uk-australia-submarine-pact>
50. Jim Wolf. Paul Eckert. Obama proposes his first arms sales to Taiwan, (30 January 2010). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.reuters.com/article/us-taiwan-arms-usa-idUSTRE60S4X420100130>
51. Jon Henley. Sweden and Finland agree to submit Nato applications, (25 April 2022). The Guardian. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://amp.theguardian.com/world/2022/apr/25/sweden-and-finland-agree-to-submit-nato-applications>
52. Keikichi Takahashi. China-US Competition Is Not a New Cold War, (23 March 2022). THE DIPLOMAT. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://thediplomat.com/2022/03/china-us-competition-is-not-a-new-cold-war/>
53. Michael Kelley and Geoffrey Ingersoll. This Mind-Boggling Profile of Osama Bin Laden Came out Exactly 20 Years Ago Today, (6 December 2013). SLATE. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://slate.com/business/2013/12/1993-independent-article-about-osama-bin-laden.html>
54. NATO's military presence in the east of the Alliance, (28 March 2022). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm

55. Owen Churchill. Growing isolation puts China, US on the brink of a new cold war, (20 April 2022). South China Morning Post. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://amp.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3174845/growing-isolation-puts-china-us-brink-new-cold-war>
56. Raksha Kumar. How China uses the news media as a weapon in its propaganda war against the West, (2 November 2021). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.ifj.org/media-centre/blog/detail/category/press-freedom/article/how-china-uses-the-news-media-as-a-weapon-in-its-propaganda-war-against-the-west.html>
57. Trade wars, Trump tariffs and protectionism explained, (19 May 2019). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-43512098.amp>
58. Trump China visit: US leader strikes warmer tone with Xi Jinping, (9 November 2017). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-41924228.amp>
59. US-China relations: Adversary or partner? (17 March 2021). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-56410177.amp>
60. U.S. Congress revives World War Two-era "Lend-Lease" program for Ukraine, (28 April 2022). [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.reuters.com/world/us-congress-revives-world-war-two-era-lend-lease-program-ukraine-2022-04-28/>
61. Winston Churchill “Sinews of Peace”, (5 March 1946). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nationalchurchillmuseum.org/sinews-of-peace-iron-curtain-speech.html>

ДОДАТОК А

Відгук на кваліфікаційну роботу

студента Правдіна Володимира Ігоровича

«Ознаки «нової Холодної війни» у практиках міжнародної взаємодії другого десятиліття ХХІ ст.»

Кваліфікаційна робота Володимира Ігоровича присвячена надзвичайно актуальній та мало дослідженій у вітчизняному соціально-гуманітарному дискурсі темі. Нинішня війна росії проти України лише яскраво підкреслили та проявила ті суперечності між Заходом і Україною, з одного боку, та росією, які наростали останні два десятиріччя та особливо після 2014 р. Як слушно відзначає студент, «нинішня війна де-факто означає нову «холодну війну» між рф та Заходом. Розрив економічних зв'язків, ізоляцію від західного світу, санкції можна розглядати як «вигнання» Росії з Європи. Тож на полях битв в Україні лише вирішується, де саме пролягатиме нова Залізна стіна» (с. 54).

Наростання геополітичних протиріч між США і КНР, Заходом і Росією, повернення практик «холодного протистояння» слугують тими тенденціями, які вже сьогодні визначають траєкторію трансформації сучасного світового порядку, його майбутню конфігурацію. У цьому зв'язку робота Правдіна В. І. є вчасною, актуальною та перспективною. У роботі студент намагався дати відповідь на два концептуальні питання – 1) чи можна говорити, що це холодне протистояння, а не просто складні взаємини, ніяк не пов'язані з терміном «холодна війна» і 2) якщо це «холодні війни», чим вони характерні у ХХІ ст. Спираючись на великий обсяг емпіричних фактів і аналіз динаміки процесів, студент знайшов відповіді на них. Можна констатувати, що ця робота є гарно виконаною дослідницькою розвідкою, що рідко характерно для робіт, які подаються на здобуття кваліфікації бакалавра.

Студент комплексно та раціонально підійшов до побудови структури та логіки роботи, що дозволило успішно вирішити поставлені мету та завдання. Розділи роботи мають якісний зміст, логічно пов'язані, підпорядковані єдиному

здуму, що свідчить про цілісність роботи. Кваліфікаційна робота Володимира Ігоровича є стилістично витриманою і оформлена у відповідності до вимог до такого типу робіт.

Також цікавим є список використаних джерел у роботі студента. Третина з цього списку становить англomовні джерела, майже 2/3 джерел – наукові праці, експертні думки та оглядові публікації у західних ЗМІ, які вийшли в останні два-три роки, що сприяє новизні роботи та характеризує автора з кращого боку.

Серед недоліків роботи слід відзначити певне переважання у тексті роботи елементів опису над аналітичністю. Але це є скоріше відображенням того, що Володимир Ігорович є студентом 4-го курсу. Є всі сподівання, що він покращить дослідницькі та аналітичні навички під час навчання у магістратурі.

В цілому кваліфікаційна робота студента Правдіна Володимира Ігоровича справляє позитивне враження, це – цілісне самостійне студентське наукове дослідження, яке має завершений характер. Студент продемонстрував вміння формулювати мету та завдання роботи, робити самостійні висновки, спираючись на адекватний методологічний інструментарій. Робота відповідає усім вимогам, що пред'являються до дипломних робіт за ОКР «бакалавр» і може бути рекомендована до захисту з оцінкою 95 балів.

Керівник, кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту

В.О. Пашков